

квадратро ба воситаи формула ҳисоб мекунем. Дар формулаҳои периметри росткунҷа ва квадрат ҳарфҳои калон ва хурди латинӣ истифода мешаванд: $P = 2 \cdot (a + b)$ ё ки

$P = 2 \cdot a + 2 \cdot b$ – формулаи периметри росткунҷа. P (пе) – периметр. a – дарозӣ, b – бари росткунҷа, 2 – тарафҳои муқобили росткунҷаро ифода мекунад. Ба хотир оред. Тарафҳои муқобили росткунҷа ба якдигар баробаранд. Ин хосияти тарафҳои росткунҷа мебошад.

$P = 4 \cdot a$ – формулаи периметри квадрат.

Ин ҷо адади 4 – чор тарафи квадрат, b – дарозии як тарафи квадратро ифода мекунад. Ба хотир оред: чор тарафи квадрат ба якдигар баробар аст. Квадрат аз росткунҷа бо тарафҳои фарқ мекунад. Ин хосияти тарафҳои квадрат мебошад.

397. 1) Дарозии синф 10 м, бараш 8 м. Периметри фарши синфро ёбед.

Навишти кӯтоҳи масъала:

$a = 10 \text{ м}$	$P = ?$	Ҳал: $P = 2 \cdot (a + b)$
$b = 8 \text{ м}$		$P = 2 \cdot (10 + 8)$
		$P = 36 \text{ м}$

Ҷавоб: Периметри росткунҷа 36 м.

- 2) Дарозии айвон 16 м, бараш 5 м. Периметри ин айвонро ёбед.

- 3) Тарафи кӯрпаи квадратшакл 2 м, дарозии ҳамаи тарафҳои кӯрпаро ёбед.

Навишти кӯтоҳи масъала:

Ҳал:

$a = 2 \text{ м}$	$P = 4 \cdot a$
$P = ? \text{ м}$	$P = 4 \cdot 2$
	$P = 8 \text{ м}$

Ҷавоб: Периметри кӯрпа 8 м.

4) Тарафи рӯймоли квадратшакл 80 см. Периметри и рӯймолро ёбед. Натиҷаро бо метр ва сантиметр иваз кунед.

5) Дастрӯймолча ба кадом шакли геометрӣ монанд аст?

Тарафи дастрӯймолчаро чен кунед ва периметрашро ҳисоб кунед.

б) Дарозӣ ва бари муқоваи дафтари математикаро чен кунед ва периметрашро ҳисоб кунед.

398. Хоҷагӣ аз як майдон 2 т 04 с, аз майдони дигар 3 с камтар шолӣ аз майдони сеюм 7 с зиёдтар шолӣ ҷамъ кард. Хоҷагӣ аз майдон чӣ қадар шолӣ ҷамъ кардааст?

399. Шифохӣ. Нисфи як моҳ моҳтобшаб аст. Дар як моҳ чанд шаб моҳтобшаб ҳаст? (Як моҳро 30 рӯз гуфта, ҳисоб кунед.)

400. Ифодаҳоро хаттӣ ҳисоб кунед:

$$14\ 008 - (1\ 703 - 124 \cdot 6)$$

$$12\ 046 - 89 \cdot 5 + 120 \cdot 9$$

401. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$(80\ 345 - 80109) \cdot 4$$

$$448 : 4 \cdot 8$$

$$2\ 735\ 432 - 25\ 038$$

$$5 \cdot (163\ 232 - 163\ 009)$$

$$396 \cdot 2 : 4$$

$$4\ 738\ 139 + 18\ 074$$

402. Формулаҳо ва хосиятҳои росткунҷаю квадратро аз китоб хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

403. Ҷадвалро мушоҳида намуда гӯед, ки гандум ва биринҷро наза ба тухмии кошташон чӣ қадар зиёдтар ҷамъ овардаанд? Чан маротиба зиёдтар гандум ва биринҷ гирифтаанд?

Номи ғалладона	Коштанд	Ҷамъ оварданд
Гандум	3 кг	60 кг
Биринҷ	3 кг	75 кг

404. Формулаи периметри росткунҷаро нависед ва шарҳ диҳед. Формулаи периметри квадратро нависед ва шарҳ диҳед (ҳарфҳо чиро мефаҳмонанд). Хосияти тарафҳои росткунҷаю квадратро гӯед.

405. 1) Дарозӣ ва бари тахтаи синфро чен карда, периметрашро ёбед.
2) Дарозӣ ва бари мизи худатонро чен карда, периметрашро ёбед.

406.	$1\ 000 + 11 \cdot 8$	$935 \cdot (1\ 000 - 999) \cdot 0$
	$10\ 000 + 30 \cdot 9$	$725 : (100 - 99) \cdot 1$
	$100\ 000 + 70 \cdot 6$	$(1200 + 200 - 400) \cdot 0$
	$950 - 500 - 450$	$(880 - 80) - 800$
	$99999 - (999+1)$	$10\ 000 - (9\ 000 + 1000)$

407. Дар ноҳияи Вахш соли хониши 1995–1996 дар синфҳои ибтидоӣ 11865 нафар, соли хониши 2000–2001 13859 нафар хонанда таҳсил мекард. Соли хониши 2000–2001 теъдоди хонандагон чӣ қадар афзудааст?

408. Дарозии гилеми росткунҷашакл 3 метр, бараш 2 метр мебошад. Периметри ин гилебро ёбед. Формуларо истифода бурда, ҳисоб кунед.

409. Дарозӣ ва бари сачоқи худатонро чен карда, периметрашро ҳисоб кунед.

410. Ҷавоби чистонро ёбед:

Хоҳед, ки эй бачаҳо,
Хонед ҳамеша аъло.
Доим намоед такрор,
Ин ҷадвали Пифагор.
Мушкил мегардад осон,
Дар кӯчаву дабистон.

СУРЪАТ. ВАҚТ. МАСОФА

411. Пиёдагард дар 3 соат 12 км роҳ рафт. Суръати пиёдагард ёбед.

Таҳлил: 3 соат – вақт, 12 км масофаи тай кардашуда маълум буда, суръат номаълум. Ҳарфҳои латиниро истифода бурда формулаи ёфтани суръатро менависем:

$$V = s : t \quad (V \text{ (ве) – суръат, } s \text{ (эс) – масофа, } t \text{ (те) – вақт})$$

Навишти кӯтоҳи масъала:

$$s = 12 \text{ км}$$

$$t = 3 \text{ соат}$$

$$V = ? \text{ км/соат}$$

Ҳал:

$$V = 12 : 3$$

$$V = 4 \text{ км/соат}$$

Ҷавоб: 4 км/соат

Эзоҳ:

Калимаи «ҷавоб»-ро бо ҳарфи «Ҷ» – ишора кардан мумкин аст. Воҳиди суръати ҳаракат муҳтасар чунин навишта мешавад:

км/соат, км/дақ., м/дақ., м/сония.

Дар хотир нигоҳ доред.

Барои ёфтани суръат (V) масофаро (s) ба вақт (t) тақс. кардан лозим аст.

412. Мошини сабукрави «Волга» 480 км масофаро дар 6 соат тай кард. Суръати мошини «Волга»-ро ёбед.

413. Мушак дар 1 сония 5 км ҳаракат мекард. Мушак дар 30 сония чӣ қадар масофаро гузафт?

Навишти кӯтоҳ:

$$V = 5 \text{ км/сония}$$

$$t = 30 \text{ сония}$$

$$s = ?$$

Ҳал:

$$V = s : t$$

$s = V \cdot t$ – ин формулаи ёфтани масофа

$$s = 5 \cdot 30$$

$$s = 150 \text{ км/сония}$$

414. Мошини сабуқрав бо суръати якхела ҳаракат карда, 4 соат роҳ рафт. Агар суръати мошини сабуқрав 80 км бошад, масофаи тайкардаи мошинро ёбед.

Барои ёфтани масофа (s), суръат (V)-ро ба вақт (t) зарб мекунем.
Хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

415. Воҳидҳои дарозиро гӯед.
Қадвали воҳидҳои дарозиро гӯед.

416. Иваз кунед:

Бо м: $5 \text{ км} = \square \text{ м}$ Бо дм: $4 \text{ м} = \square \text{ дм}$

$7 \text{ км } 10 \text{ м} = \square \text{ м}$ $7 \text{ м } 6 \text{ дм} = \square \text{ дм}$

Бо см: $9 \text{ м } 99 \text{ см} = \square \text{ см}$

$8 \text{ м } 88 \text{ см} = \square \text{ см}$

417. Чамъро бо тарҳ ва тарҳро бо чамъ санҷед:

$$\begin{array}{r} 91\ 344 \\ + 2\ 957 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 135\ 937 \\ - 58\ 749 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 773\ 581 \\ - 547\ 239 \\ \hline \end{array}$$

418. 1) Писарбачае соате 5 км роҳ рафт. ӯ дар 2 соат чанд км роҳ рафт?

2) $6 \text{ м } 25 \text{ см} = \square \text{ см}$ $4 \text{ км } 200 \text{ м} = \square \text{ м}$

$7 \text{ дм } 8 \text{ см} = \square \text{ см}$ $6 \text{ см } 7 \text{ мм} = \square \text{ мм}$

- 3) Аз китоб формула, қоидахоро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

419. Бо истифодаи се рақами 5 ва аломатҳои арифметикӣ 50 ҳосил кунед.

420. Аз рӯи чадвал масъала тартиб диҳед ва ҳал кунед:

1)

Суръат (v)	Вакт (t)	Масофа (s)
50 км	4 соат	? км

2)

Суръат (v)	Вакт (t)	Масофа (s)
? км	4 соат	60 км

421. Формулаи ёфтани масофа ва суръатро нависед. Агар масофа ва вақт маълум бошад, суръат чӣ тавр ёфта мешавад? Агар вақт ва суръат маълум бошад, масофа чӣ тавр ёфта мешавад?

422. $\frac{1}{7}$ хиссаи ададҳои 21, 28, 35, 49, 63-ро ёбед.

$\frac{3}{4}$ хиссаи ададҳои 12, 16, 20, 24, 32-ро ёбед.

$\frac{1}{2}$ хиссаи адад ба 9, 10, 12, 14 баробар аст. Ин ададхоро ёбед.

423. 1) Поезди мусофиркашон аз Душанбе то Пахтаобод бо суръати 32 км ҳаракат карда, 64 км масофаро тай намуд. Поезд ин масофаро дар чанд соат тай намуд?

Навишти кӯтоҳ:

Ҳал:

$V - 32$ км/с

$s - 64$ км

$t - ?$ соат

$t = s : V$ - формулаи ёфтани вақт.

$t = 64 : 32$

$t = 2$ соат

Ҷавоб: Поезд масофаро дар 2 соат тай намуд.

Барои ёфтани вақт (t), масофаро (s) ба суръат (V) тақсим кардан лозим аст.

2) Масофаи байни Душанбе ва Қўргонтеппа 94 км. Автобус ин масофаро бо суръати 47 км/соат тай кард. Автобус ин масофаро дар чанд соат тай кард?

24. Поезд 3 соат бо суръати 58 км-й ва 3 соат бо суръати 54 км-й рох рафт. Поезд хамагӣ чӣ кадар масофаро тай кард? Масъаларо бо амалҳои алоҳида ҳал кунед.

25) 1) Вазира дар ду дақиқа 40 кадам гузошт, ӯ дар як дақиқа чанд кадам гузошт?

2) Шумо ҳам ба соат нигаред. Ҳисоб кунед, ки дар 3 дақиқа чанд кадам мегузоред?

3) Чадвалҳои зарб ва тақсим ба 2, 3, 4, 5, 6-ро ба хотир оред.

ЗАРБ ВА ТАҚСИМ

ЗАРБИ АДАД БА СУММА. ТАҚСИМИ АДАД БА ҲОСИЛИ ЗАРБ

426. $90 \cdot (4 + 6)$

 Ба хотир оред!

$90 \cdot (4 + 6)$, дар ифода 90 – ҳамзарби якум, $(4+6)$ – ҳамзарби дуюм буда, аз суммаи ду адад иборат аст.

Тарзи 1. $90 \cdot (4 + 6) = 90 \cdot 10 = 900$

Суммаро ёфта, натиҷаро ба адад зарб кардем.

Тарзи 2. $90 \cdot (4 + 6) = 90 \cdot 4 + 90 \cdot 6 = 360 + 540 = 900$

Ададро ба ҳар як ҷамъшаванда зарб карда, натиҷаҳоро ҷамъ кардем. Натиҷа тағйир наёфт. Дар ин ифода тарзи якум осон аст.

427. Ифодаҳоро бо ду тарз ҳисоб кунед:

$$8 \cdot (30 + 5)$$

$$6 \cdot (9 + 6)$$

$$15 \cdot (10 + 6)$$

$$7 \cdot (10 + 5)$$

$$9 \cdot (8 + 2)$$

$$12 \cdot (5 + 20)$$

428. Бо тарзи осонтар ҳисоб кунед:

$$25 \cdot (6 + 4)$$

$$20 \cdot (2 + 3)$$

$$15 \cdot (4 + 2)$$

429. $24 : (3 \cdot 4)$

 Ба хотир оред: $24 : (3 \cdot 4)$, дар ифода 24 – тақсимшаванда, $(3 \cdot 4)$ – тақсимкунанда буда, аз ҳосили зарби ду адад иборат.

Тарзи 1. $24 : (3 \cdot 4) = 24 : 12 = 2$

Ҳосили зарбро ёфта, ададро ба натиҷа тақсим кардем.

Тарзи 2. $24 : (3 \cdot 4) = (24 : 3) : 4 = 8 : 4 = 2$

Ададро ба ҳосили зарб чунин тақсим кардем: ададро ба ҳамзарби якум тақсим карда, сипас натиҷаро ба ҳамзарби дуюм тақсим кардем.

Тарзи 3. $24 : (3 \cdot 4) = (24 : 4) : 3 = 6 : 3 = 2$ Ададро ба ҳамзарби дуюм тақсим карда, натиҷаро ба ҳамзарби якум тақсим кардем.

Дар тарзҳои дуюм ва сеюм низ натиҷа тағйир наёфт. Тарзи дуюм ва сеюм осонтар аст.

430. Ҳисоб кунед:

$72 : (9 \cdot 8)$

$36 : (6 \cdot 3)$

$28 : (7 \cdot 2)$

431. Бо тарзи осон ҳисоб кунед:

$14 : (2 \cdot 7)$

$60 : (10 \cdot 2)$

$63 : (7 \cdot 9)$

432. $60 : 20 \cdot 40$

$200 - 80 \cdot 1$

$92 - 30 \cdot 3$

$80 : 10 \cdot 70$

$140 + 60 : 3$

$50 \cdot 2 - 72$

433. Бо ду тарз ҳисоб кунед:

$5 \cdot (7 + 4)$

$6 \cdot (9 + 3)$

$10 \cdot (5 + 3)$

$8 : (4 \cdot 1)$

$12 : (3 \cdot 2)$

$42 : (2 \cdot 7)$

434. Ду порча кашед: дарозии порчаи якум 9 см, дуумаш ба $\frac{1}{3}$ хиссан порчаи якум баробар аст.

435. Шинос шавед ва бо рақамҳо нависед.

Соли 2000-ум аҳолии Тоҷикистон 6 миллиону 146 ҳазор буд.

ЗАРБ ВА ТАҚСИМ БА 10, 100, 1000

436. $712 \cdot 10$ – ифодаро хонед ва номи ададхоро гӯед.

Ба хотир оред!

Ададҳои 10, 100, 1000, ... ададҳои яклухт. Ададро ба 10 зарб кардан (ё даҳ маротиба зиёд кардан) ин ҳуди ададро навишта, аз пасаш як сифр навиштан аст.

Монанди: $712 \cdot 10 = 720$

$4\ 565 \cdot 10 = 45\ 650$

$215 \cdot 10$

$342 \cdot 10$

$758 \cdot 10$

$961 \cdot 10$

$10 \cdot 118$

$10 \cdot 114$

$10 \cdot 625$

$10 \cdot 23$

437. Ададро ба 100 зарб (ё 100 маротиба зиёд) кардан, адад
навишта, аз пасаш ду сифр навиштан аст.

Монанди: $64 \cdot 100 = 6\ 400$

$5\ 638 \cdot 100 = 563\ 800$

$72 \cdot 100$

$456 \cdot 100$

$98 \cdot 100$

$724 \cdot 100$

$4\ 563 \cdot 100$

$985 \cdot 100$

438. Ба хотир оред!

Ададро ба 10 тақсим (ё 10 маротиба кам) кардан, аз
тақсимшаванда як нул, ададро ба 100 тақсим (ё 100 маротиба
кам) кардан, аз тақсимшаванда 2 нулро кам кардан аст.

Монанди: $480 : 10 = 48$ $4\ 800 : 100 = 48$

$6\ 500 : 10 = 650$ $76\ 000 : 100 = 760$

ва ғайра.

Номи ададхоро гуфта, чавоби мисолхоро нависед:

$60 : 10$ $700 : 10$ $8\ 200 : 100$ $640 : 80$

$660 : 10$ $700 : 100$ $182\ 000 : 1\ 000$ $210 : 70$

$220 : 20$ $810 : 90$ $720 : 80$ $360 : 60$

439. $800 \cdot 6$ $800 \cdot 10$ $200 \cdot 100$ $200 \cdot 100$
 $5\ 000 : 10$ $5000 : 100$ $4\ 200 : 10$ $4\ 200 : 100$

440. Киштии кайҳонӣ дар як соғия бо суръати 7 200 м парвоз
мекард. Вай дар 10 соғия чанд метр парвоз мекунад?

441. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

$5\ \text{км}\ 160\ \text{м} + 3\ \text{км}\ 840\ \text{м}$ $4\ \text{соату}\ 35\ \text{дақ.} - 2\ \text{соату}\ 40\ \text{дақ.}$

$6\ \text{м}\ 72\ \text{см} + 3\ \text{м}\ 08\ \text{см}$ $17\ \text{дақ.}\ 59\ \text{сон} - 5\ \text{дақ.}\ 59\ \text{сон}$

442. Ададҳои 72, 244, 560, 2 537-ро 10 ва 100 маротиба зиёд кунед.

Намуна: $3\ 456 \cdot 10 = 34\ 560$

$3\ 456 \cdot 100 = 345\ 600$

2) Ададҳои 1 600, 2 800, 3 500. 3 000-ро аввал 10 маротиба
сипас 100 маротиба кам кунед.

Намуна: $2\ 700 : 10 = 270$, $2\ 700 : 100 = 27$

- 3) Чадвали воҳидҳои дарозӣ ва воҳидҳои вақтро нависед.
 4) Қоидаҳои 10, 100, 1000 зиёд ва кам карданро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

443.

Бо калкулятор ҳисоб кунед:

$$1\ 350 + 450 \quad 1\ 000 - 400 \quad 185 \cdot 10 \quad 8\ 640 : 10$$

ЗАРБИ АДАДИ ЯКЛУХТ БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

444. $200 \cdot 4$ ифодаро хонед ва номи ададҳоро гӯед. Кадомаш адади яклухт? Чунин ҳисоб кардан осон аст:

Тарзи 1. $200 \cdot 4 = 2 \text{ садӣ} \cdot 4 = 8 \text{ садӣ} = 800$

Тарзи 2. Ҳамзарби 2-юм (4)-ро бо 2 зарб мекунем ва аз پاسи 8 ду сифрро менависем:

$$200 \cdot 4 = 800; \quad 200 \cdot 4 - \text{ҳосили зарб, } 800 - \text{низ ҳосили зарб.}$$

$$\begin{array}{cccc} 300 \cdot 6 & 2\ 000 \cdot 3 & 30\ 000 \cdot 2 & 40\ 000 \cdot 3 \\ 800 \cdot 2 & 4\ 000 \cdot 4 & 12\ 000 \cdot 2 & 140\ 000 \cdot 2 \end{array}$$

445. 1) Ададҳои чоррақаман бо сифр тамомшавандаро гӯед. Кадом ададҳо шаш сифр дорад? Асри XX чанд ҳазор солро ташкил мекунад? Пеш аз асри XX кадом аср буд? Пас аз асри XX кадом аср сар шуд ва соли якуми он кадом сол буд?
 2) Ҳосияти зарби адад ба нулро гӯед. Мисол оред.
 3) Барои ададро 10 (100, 1 000) маротиба зиёд кардан чӣ бояд кард? Барои 10 (100) маротиба кам кардан чӣ?

446. $145 \cdot 10 \quad 320 \cdot 100 \quad 240 : 10 \quad 3\ 050 : 10$
 $1\ 145 \cdot 10 \quad 450 \cdot 100 \quad 4\ 240 : 10 \quad 1\ 710 : 10$

447. $8\ 300 \cdot 10 - 1\ 300 \cdot 10 \quad (7\ 350 + 650) \cdot 100$
 $9\ 000 : 100 + 9\ 000 : 1\ 000 \quad (7\ 350 + 650) : 100$

448. $90 \cdot 10 - x = 750 \quad x : 6 = 200$
 $(870 + x) - 153 = 834 \quad 240 : x = 10$

- 449) 1) $300 \cdot 4$ $150 \cdot 2$ $420 \cdot 3$ $810 \cdot 2$
 $300 : 10$ $300 : 100$ $500 : 100$ $860 : 10$
- 2) $125 \cdot 10$ $4\,500 \cdot 100$ $720 \cdot 10$
 $120 : 10$ $4\,500 : 100$ $720 : 10$

3) Қоидахоро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

МИСОЛҲОИ НАМУДИ $640 \cdot 3$, $3\,900 \cdot 2$

450. Фаҳмонед, ки чаро ин тарзи навишт қулай аст:

$$\begin{array}{r} \times 640 \\ \underline{3} \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 3\,900 \\ \underline{2} \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 86\,000 \\ \underline{4} \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 145\,000 \\ \underline{5} \end{array}$$

Хонед ва дар хотир нигоҳ доред! Ададро ба нул (сифр) зарб кунем нул ҳосил мешавад. Аз ин рӯ дар зери нул ададро навиштан бемавқеъ аст.

451. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

$$1\,200 \cdot 4 \quad 24\,000 \cdot 6 \quad 764\,500 \cdot 3 \quad 99\,990 \cdot 5$$

452. Барои тайёр кардани тушбера 4 зувола ҳамир тайёр карданд. Аз 3 зуволан якхела ба ҳисоби миёна 95-тоӣ, аз як зуволан калон 135-то тушбера тайёр намуданд. Тушбера ба 20 нафар расид. Ҳар як кас ба ҳисоби миёна чандтоӣ тушбера хӯрдааст? Масъаларо бо амалҳои алоҳида ҳал кунед.

Намунаи навишти кӯтоҳ:

$$\left. \begin{array}{l} 3 \text{ зувола} - 95\text{-тоӣ} \\ 1 \text{ зувола} - 135\text{-тоӣ} \end{array} \right] \text{ ба } 20 \text{ н. } \left] 1 \text{ кас} - ?\text{-то}$$

453. Аз 3 тонна пахта 9 000 м ҷит гирифта мешавад. Аз 5 тонна пахта чанд метр ҷит гирифта мешавад? Ифода тартиб дода масъаларо ҳал кунед.

Навишти кӯтоҳи масъала:

Аз 3 т – 9 000 м

Аз 5 т – ? м

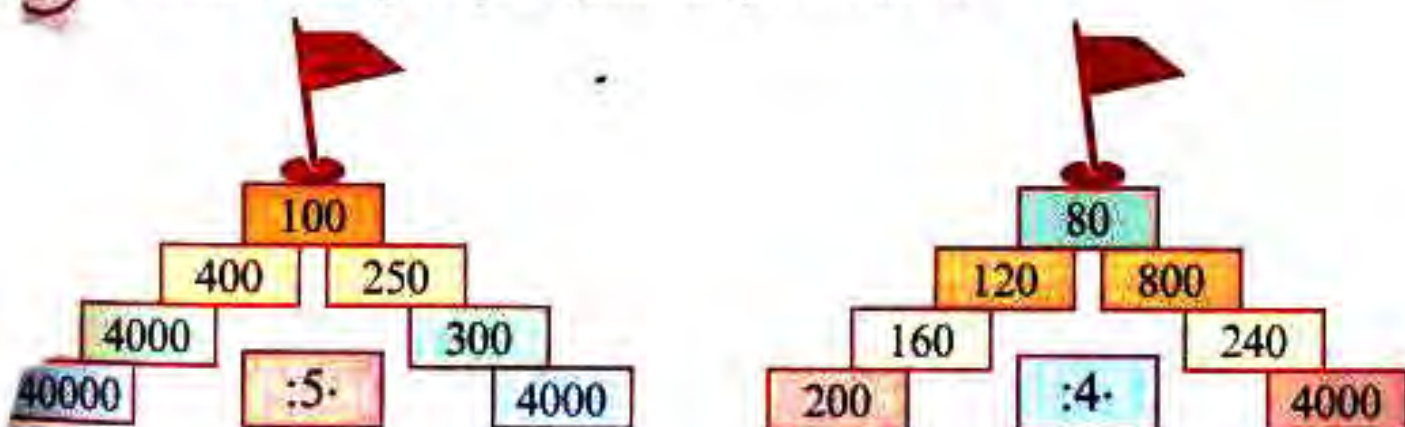
454. Шифоӣ. 1) Ададҳои 50, 500, 5 000, 50 000-ро 10 маротиба зиёд кунед.
 2) Ададҳои 120, 1 200, 12 000, 120 000-ро 10 маротиба кам кунед.
 3) $\frac{1}{3}$ ададҳои 150, 180, 240-ро ёбед.
 4) $\frac{1}{4}$ адад ба 20, 80, 200, 500 баробар аст. Ин ададхоро ёбед.

5) Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

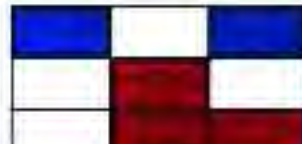
$$\begin{array}{cccc} 750 \cdot 4 & 360 \cdot 5 & 4\,600 \cdot 3 & 532\,000 \cdot 2 \\ 180 \cdot 7 & 420 \cdot 6 & 6\,250 \cdot 2 & 214\,200 \cdot 3 \end{array}$$

$$\begin{array}{ccc} 2\,000 : 100 & 4\,400 : 200 & 9\,900 : 300 \\ 4\,200 : 100 & 2\,800 : 200 & 1\,200 : 300 \end{array}$$

57) Бозии «Кӣ зудтар?» Ҷавобашро нависед:

458. Кадом қисми шаклҳо ранг карда шудааст? Бо қаср нависед.

459. Навишти кӯтоҳи масъаларо истифода бурда, 3-то масъала созед ва ҳал кунед.

$$s = 180 \text{ км}$$

$$V = 60 \text{ км /соат}$$

$$t = ?$$

$$t = 3 \text{ соат}$$

$$V = 60 \text{ км /соат}$$

$$s = ?$$

$$s = 180 \text{ км}$$

$$t = 3 \text{ соат}$$

$$V = ?$$

460. 1) Тақвими истифода бурда, номҳои чор фаслро гӯед. Ҳар фасл чанд ҳафта ва чанд рӯз давом мекунад?

2) Ададхоро хонед:

758 900, 6 310 412, 10 300 275, 8 498 556.

3) Ҳисоб кунед:

$4\,500 : 10$ $370 \cdot 10$ $8\,000 \cdot 10$

$4\,500 : 100$ $3\,700 \cdot 10$ $9\,000 : 10$

461. Дар 45 дақиқа хонандагон 4 дақиқа ҳисоби шифоӣ, 3 дақиқа диктанти математикӣ, 1 дақиқа истироҳат, 20 дақиқа масъала ва дар вақти боқимонда мисолҳо иҷро карданд. Онҳо чанд дақиқа мисол ҳал кардаанд?

462. Ифода нависед. Фарқи ададҳои 990 ва 900-ро 100 маротиба зиёд кунед. Суммаи ададҳои 2 080 ва 20-ро 100 маротиба кам кунед.

463. $(812\,672 - 639\,485) + 700 \cdot 2$ $260 \cdot 9$
 $(439\,683 + 381\,678) - 630 \cdot 7$ $370 \cdot 4$

464. Ҳатти ҳисоб кунед:

$704\,807 - 4\,536 \cdot 6$ $960 : 3$ $728 : 8$

$367\,045 + 2\,172 \cdot 3$ $884 : 4$ $819 : 9$

465. Чадвали тақсими 5, 6, 7, 9-ро ба хотир оред.

466. Аз сето чӯбча рақами римии ёздаҳро созад. Аз се чӯбча бо ҳамаи рақамҳои римӣ сохтан мумкин аст?

ЗАРБ ВА ТАҚСИМИ ХАТТИ БО АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА

ЗАРБИ АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА БО АДАДИ ЯКРАҚАМА

467. Амали зарб – ин чамъ кардани чамъшавандаҳои якхела мебошад.

$$9 + 9 + 9 = 27$$

$$9 \cdot 3 = 27$$

Чамъро бо зарб иваз кунем, яке аз чамъшавандаҳо ҳамзарби якум (ё зарбшаванда), теъдоди чамъшавандаҳо ҳамзарби дуум (ё зарбкунанда), сумма (хосили чамъ) хосили зарб мешавад.

– Дар амали зарб ададҳо чӣ ном доранд?

– Хосияти зарби адад ба сифрро (0) гӯед. Мисол оред.

– Хосияти зарби адад ба 1-ро гӯед. Мисол оред.

– Агар яке аз ҳамзарбҳо 1 бошад хосили зарб ба чӣ баробар мешавад?

– Агар яке аз ҳамзарбҳо 0 бошад чӣ?

Дар хотир нигоҳ доред!

$$8 \cdot 1 = 8$$

$$1 \cdot 8 = 8$$

$$12 \cdot 0 = 0$$

$$0 \cdot 12 = 0$$

$$a \cdot 1 = a$$

$$1 \cdot a = a$$

$$c \cdot 0 = 0$$

$$0 \cdot c = 0$$

468. Хосиятҳои зарби сумма ба ададро ба хотир оред.

$$1) (6 + 5) \cdot 3 = 11 \cdot 3 = 33$$

$$2) (6 + 5) \cdot 3 = 6 \cdot 3 + 5 \cdot 3 = 18 + 15 = 33$$

Тарзи 1. Суммаро ёфта, натиҷаро ба адад зарб кардем.

Тарзи 2. Ҳар як чамъшавандаро ба адад зарб карда, натиҷаҳоро чамъ кардем.

469. $375 \cdot 2$ – ифодаро хонед ва ҳатти ҳисоб кунед. Ададҳо дар амали зарб чӣ ном доранд?

Зарби ададҳои бисёррақама мисли зарби адади серақама ба адади якрақама иҷро карда мешавад. Аввал вохид, сипас даҳӣ, садӣ, ҳазорӣ ва ғайра зарб карда мешавад.

$$\begin{array}{r} \times 2341 \\ \quad 2 \\ \hline 4682 \end{array}$$

2341 – ҳамзарби якум
2 – ҳамзарби дуюм
4682 – ҳосили зарб

470. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$1\ 686 \cdot 3 \quad 2\ 984 \cdot 2 \quad 1\ 497 \cdot 4 \quad 4\ 286 \cdot 2$$

471. Ададҳоро бо суммаи разрядӣ иваз кунед:

$$4\ 896, \quad 18\ 374, \quad 459\ 872$$

472. Фаҳмонед, ки амали зарб чӣ тавр иҷро шуд:

$$2\ 324 \cdot 2 = (2\ 000 + 300 + 20 + 4) \cdot 2 = 2\ 000 \cdot 2 + 300 \cdot 2 + 20 \cdot 2 + 4 \cdot 2 = 4000 + 600 + 40 + 8 = 4\ 648$$

Дар ин мисол хосияти дуҷуми зарби сумма ба адад иҷро шуд. Ин тарзи ҳисоббарорӣ барои ҳисоби шифохӣ осон аст. Дар ифодаи ҳисоббарорӣ аз адади калонтарин сар шуд.

473. Поезди барки дар як соат 120 км масофаро тай кард. Поезд бо чунин суръат дар 3 соат чӣ қадар масофаро тай мекунад? Масъалаи баръақс тартиб дода, ҳал намоед.

474. Бо ду тарз ҳисоб кунед: $(42 + 8) \cdot 2$.

475. Дар навишти $1 * 2 * 3 * 4 * 5$ ба ҷои ситораҷаҳо аломатҳои амалҳоро нависед ва қавсҳоро тавре гузоред, ки рақамҳои ҳосил шаванд.

476

$$\begin{array}{r} \times 1634 \\ \underline{\quad\quad} \\ \quad\quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 987 \\ \underline{\quad\quad} \\ \quad\quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 2437 \\ \underline{\quad\quad} \\ \quad\quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 3995 \\ \underline{\quad\quad} \\ \quad\quad \end{array}$$

477

Дар хотир нигоҳ доред. Воҳиди суръат (км/соат, м/сония, м/дақ. ва хоказо) аз воҳиди дарозӣ ва вақт бармеояд.

МИСОЛҲОИ НАМУДИ $34\,576 \cdot 2$, $183\,743 \cdot 6$

478. Мисолхоро ҳал кунед:

$$\begin{array}{r} \times 34\,576 \\ \underline{\quad\quad} \\ 138\,304 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 183\,743 \\ \underline{\quad\quad} \\ \quad\quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 623\,574 \\ \underline{\quad\quad} \\ \quad\quad \end{array}$$

Тарзи ҳисоббарорӣ: Воҳидро зарб мекунем. Даҳиро зарб мекунем. Садиро зарб мекунем. Ҳазориро зарб мекунем. Даҳҳазориро зарб мекунем. 138 304 – ҳосили зарб.

479. Муодилаҳоро ҳал намоед:

$$(598 + x) - 79 = 901 \quad 2400 : x = 600 \quad 1375 - x = 998$$

480. Ҳатгӣ ҳисоб кунед:

$$(512\,402 - 285\,748) - 200\,000 \quad 53\,246 \cdot 4$$

$$471\,875 + (683\,179 - 376\,844) \quad 71\,968 \cdot 3$$

481. 1) Ин касрҳоро ҳонед, суръат ва маҳраҷашро номбар кунед:

$$\frac{4}{5} \quad \frac{3}{8} \quad \frac{5}{7} \quad \frac{7}{9} \quad -$$

2) Чоряки адад ба 15, 16, 20 баробар аст. Ин ададҳоро ёбед. Чӣ хел ҳисоб кардед?

482

Дарозии сӯзани 5 м, бараш 3 м. Периметри сӯзаниро ҳисоб кунед.

483

1) Ҳатгӣ ҳисоб кунед:

$$847\,356 + (527\,938 + 412\,974) \quad 743\,584 \cdot 2$$

$$958\,743 - (673\,251 + 178\,459) \quad 267\,245 \cdot 3$$

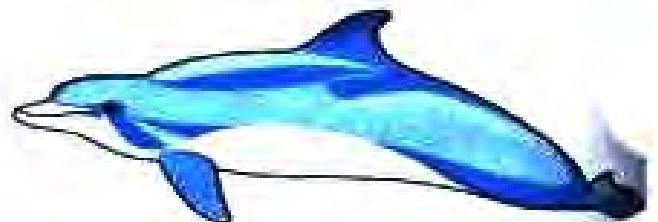
- 2) Формулаҳои суръат, вақт, масофа, воҳидҳои онҳоро ҳонед ва дар хотир нигоҳ доред.
 3) Росткунҷае кашед, ки дарознаш 9 см, бараш 4 см бошад. Периметрашро ҳисоб кунед.

- 484) Шинос шавед. Суръати мошинҳо тавассути спидометр муайян карда мешавад. Оё шумо спидометрро мешиносед? Агар суръати мошин аз 60 км кам бошад, акрабаки спидометр ба кадом тараф майл мекунад? Агар суръати мошин аз 70 км зиёд шавад чӣ?

МИСОЛҲОИ НАМУДИ $2\ 046 \cdot 3$, $50\ 048 \cdot 3$

485. Наҳанг 240 км масофаро дар 6 соат, делфин ин масофаро дар 4 соат шино кард. Суръати делфин аз суръати наҳанг чӣ қадар зиёдтар аст?

486.
$$\begin{array}{r} \times 2\ 046 \\ \underline{} \\ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 20\ 406 \\ \underline{} \\ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 50\ 048 \\ \underline{} \\ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 607\ 035 \\ \underline{} \\ \end{array}$$

487. Муодилаҳоро ҳонед ва ҳал кунед:

$$2075 - x = 948 \quad (2075 - x) - 528 = 948 \quad 842 : x = 2$$

488. Самолёти мусофиркашон дар як соат 450 км масофаро тай кард. Самолёт бо чунин суръат дар 3 соат чӣ қадар масофаро тай мекунад?

489. Ифода навишта ҳисоб кунед:

- 1) Фарқи ададҳои 174 328 ва 85 243-ро ду маротиба зиёд кунед.
 2) Суммаи ададҳои 96 784 ва 43 648-ро аз фарқи ин ададҳо тағйир кунед.

490.

$$\begin{array}{r} \times 397 \\ \underline{\quad\quad} \\ \quad\quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 4\,568 \\ \underline{\quad\quad} \\ \quad\quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 72\,364 \\ \underline{\quad\quad} \\ \quad\quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 248\,392 \\ \underline{\quad\quad} \\ \quad\quad \end{array}$$

491.

Ду писарбача дар давидан мусобиқа карданд. Яке аз онҳо дар муддати муайян 320 м, дигараш 340 м давид. Кадоме аз онҳон зиёдтар давид?

492.

Шинос шавед. Рақамҳои шавқовар ва аҷоиб. Масофаи байни Замин ва Офтоб ба ҳисоби миёна 150 миллион км аст. Ракетани кайҳонии баландсуръат то ба Офтоб дар муддати 5 моҳ мерасад. Ин ракета то моҳ дар 10 соат мерасад. Агар ба ситораҳо паридани ин ҳел ракетаҳо имконпазир мешуд, он гоҳ ракета ба ситораи аз ҳама наздиктарин дар муддати 110 000 сол мерасид.

493. Бо ду тарз ҳисоб кунед:

$$(350 + 75) \cdot 2$$

$$(400 - 120) : 4$$

$$5 \cdot (170 - 40)$$

494. 1) $(427\,108 + 214\,317) - 37\,859$ $51\,347 \cdot 6$

$$803\,715 - 673\,146 + 98\,768$$
 $40\,715 \cdot 8$

2) Се порча кашед: дарозии порчаи якум 8 см 4 мм, дарозии порчаи дуум назар ба якум 2 маротиба кӯтоҳтар, дарозии порчаи сеюм назар ба дуум 3 см 5 мм дарозтар. Дарозии порчаи сеюмро ёбед.

95. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

1) Ҳосили зарби ададҳои 23 574 ва 8-ро ёбед.

2) Фарқи ададҳои 41 5592 ва 908-ро ёбед.

96. Шифоҳӣ. 1) Ададҳои 25, 30, 45, 42-ро ду маротиба зиёд кунед.

2) Ададҳои дурақама гӯед, ки ба 3 бабақия тақсим шавад.

3) Ададҳои дурақама гӯед, ки ба 4 бо бақия тақсим шавад.

97) Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

$$97\,235 + 44\,374$$

$$72\,305 \cdot 6$$

$$368 : 4$$

$$205\,672 - 59\,891$$

$$80\,704 \cdot 3$$

$$729 : 9$$

498. 1) Адади номаълумро 3 маротиба зиёд намуда, пас ба 2 тақсим кунем, адади 60 ҳосил мешавад. Адади номаълумро ёбед ва ду зери ҷавоби дуруст хат кашед.

(A) 15

(B) 30

(C) 40

2) Ҳосили зарби кадом ду адад 560 мешавад?

499. Бозии «Кӣ зудтар?» Ребусҳоро иҷро кунед:

$$\begin{array}{r}
 4 \square 9 \\
 + \square 5 7 \\
 \hline
 9 9 6
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 8 \square 3 \\
 - \square 1 \square \\
 \hline
 5 3 7
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 \times 3 \square 7 \\
 3 \\
 \hline
 1 0 4 1
 \end{array}
 \quad
 9 \square 9 : 3 = 333$$

ТАКСИМИ АДАДИ БИСЁРРАҚАМА БА АДАДИ ЯҚРАҚАМА

500. Шифохӣ. 1) Ҷалвали тақсим ба 5, 6-ро гӯед.
 2) Ҳосили тақсими ададҳои 22 ва 2, 44 ва 22, 36 ва 12-ро ёбед.
 3) Ҷадвали зарби 7, 8, 9-ро гӯед.
 4) Ададҳои 45, 50, 120-ро 10 маротиба зиёд кунед. Чӣ тавр ҳисоб кардед?
 5) Амали зарбро бо кадом амал месанҷем? Амали тақсимро
 6) Ададҳои 18, 24-ро ду маротиба кам кунед.

Амали тақсим баръакси амали зарб аст. Дурустии амали тақсим бо амали зарб санҷида мешавад.
 Хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

- 7) Тарзи дуҷоми тақсими сумма ба ададро ба хотир оред.
 8) Оё мисолҳои зерин дуруст иҷро шудааст?

$$(24 + 36) : 6 = 24 : 6 + 36 : 6 = 4 + 6 = 10$$

$$(32 + 28 + 16) : 4 = 32 : 4 + 28 : 4 + 16 : 4 = 8 + 7 + 4 = 19$$

9) Бо ду тарз иҷро кунед:

$$(21 + 33) : 3$$

$$(42 + 36) : 6$$

$$(72 + 18) : 9$$

501. Тақсими бақиядорро аз назар гузаронед.

$$\begin{array}{r} 75 \quad | \quad 8 \\ - 72 \quad | \quad 9 (6. 3) \\ \hline 3 \end{array}$$

Санҷиш:

$$9 \cdot 8 + 3 = 75$$

75 – тақсимшаванда, 8 – тақсимкунанда, 9 ҳосили тақсим,
3 – бақия.

Хонед ва дар хотир нигоҳ доред! Барои санҷиши тақсими бақиядор, ҳосили тақсимиро ба тақсимкунанда зарб намуда, ба натиҷа бақия чамъ карда мешавад. Бақия ҳамеша аз тақсимкунанда хурд мешавад ($3 < 8$).

Аз рӯи намуна иҷро кунед:

$$58 : 7$$

$$86 : 9$$

$$75 : 8$$

$$48 : 5$$

502. Тақсими адади чоррақама бо адади якрақамаро иҷро мекунем:

Тақсими адади бисёррақама бо адади якрақама мисли тақсими адади серақама ба адади якрақама иҷро хоҳад шуд.

1)

$$\begin{array}{r} 6842 \quad | \quad 2 \\ - 6 \quad | \quad 3421 \\ \hline 8 \\ - 8 \\ \hline 4 \\ - 4 \\ \hline 2 \\ - 2 \\ \hline 0 \end{array}$$

2)

$$\begin{array}{r} 9752 \quad | \quad 4 \\ - 8 \quad | \quad 2438 \\ \hline 17 \\ - 16 \\ \hline 15 \\ - 12 \\ \hline 32 \\ - 32 \\ \hline 0 \end{array}$$

5842 – тақсимшаванда, 2 – тақсимкунанда, 3 421 – ҳосили тақсим.

1. Тарзи ҳисоббарорӣ: Ҳазорро тақсим мекунем. 6000 – ин аввалин тақсими нопурра аст. 6 ба 2 тақсим мешавад. 6-ро ба 2 тақсим кардем, 3 ҳосил шуд (ин 3 ҳазор буда, дар ҳосили тақсим 3 навишта мешавад).

3-ро ба 2 зарб кунем 6 (6 – ин 6 ҳазор мешавад), 6-ро дар зери 6 навишта, тарх кунем сифр (0) ҳосил мешавад.

Садиро тақсим мекунем.

8 садӣ – ин дуюм тақсими нопурра аст. 8-ро ба 2 тақсим кардем, ки 4 ҳосил шуд (ин 4 садӣ буда, дар ҳосили тақсим 4 навишта мешавад). 4-ро ба 2 зарб кунем 8 (8-ро дар зери 8 навишта, тарх кунем, сифр ҳосил мешавад). Ҳамин тавр тақсимро давом медиҳем. Тақсимро давом диҳед.

2. Дар мисоли дуюм ҳисоббарорӣ каме душвортар аст.

Ҳазорро тақсим мекунем:

9 ҳазор – ин аввалин тақсими нопурра аст. 9 ба 4 тақсим мешавад. 9-ро ба 4 тақсим кунем 2 мешавад – ин ду ҳазор аст, дар ҳосили тақсим 2-ро навиштем. 2-ро ба 4 зарб кардем 8 ҳосил шуд (ин 8 ҳазор), 8-ро дар зери 9 навишта тарх кунем, як мемонад, 1 ба 4 тақсим намешавад, зеро 1 аз 4 хурд аст 7-ро менависем, 17-ро ба 4 тақсим кардем, 4 ҳосил шуд. 4-ро ба 4 зарб кардем 16 ҳосил шуд, 16-ро дар зери 17 навиштем ва аз 17 16-ро тарх кардем, ки 1 бақия монд. 4 – дуюмин тақсими нопурра аст. Ҳамин тавр тақсим давом дода мешавад.

503. 1) Дар сутунча навишта ҳисоб кунед ва санҷед:

$$4\ 845 : 3 \qquad 6\ 756 : 4 \qquad 8\ 344 : 7 \qquad 7\ 285 : 5$$

2) Дарозии тарафи квадрат 120 см аст. Периметри ин квадрат ёбед. Натиҷаро бо метр ва сантиметр иваз кунед.

504. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед ва санҷед:

$$7\ 752 : 4 \qquad 8\ 842 : 2 \qquad 3\ 735 : 3$$

505. 1) Шашяки 12 м, 24 м, 18 м, 36 м-ро ёбед.

2) $\frac{1}{5}$ ҳиссаи 15 кг, 20 кг, 30 кг-ро ёбед.

506. Дар зери ҷавобҳои дуруст хат кашед:

Периметри квадрат чист?

1. Ҷамъи кунҷҳои он.
2. Ҷамъи дарозӣ ва бари он.
3. Ҷамъи дарозии тарафҳои он.
4. Зарби дарозии як тарафи он ба чор.

507. Лимӯро ба қуттиҳои хурди 10 кг-ӣ андозанд 12 қуттӣ даркор, агар ба қуттиҳои калони 20 килограммӣ андозанд чанд қуттӣ лозим мешавад? Масъаларо бо ду тарз (бо амалҳои алоҳида ва ифода тартиб дода) ҳал намоед.

508. Қамар аз порчаи сим секунҷаи баробар тараф сохт, ки тарафҳои 6 см-ӣ буд. Аз ин порчаи сим оё росткунҷа сохтан мумкин аст?

509. Ҳисоб кунед ва санҷед:

$$5\ 976 \overline{) 3}$$

$$7\ 432 \overline{) 4}$$

$$3\ 756 \overline{) 2}$$

510. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

$$15\ \text{км}\ 752\ \text{м} + 3\ \text{км}\ 207\ \text{м}$$

$$172\ \text{кг}\ 960\ \text{г} - 89\ \text{кг}\ 548\ \text{г}$$

$$4\ \text{соату}\ 37\ \text{дақ.} + 5\ \text{соату}\ 25\ \text{дақ.}$$

$$58\ \text{м}\ 89\ \text{см} - 29\ \text{м}\ 63\ \text{см}$$

511. Муқоиса кунед ва ба ҷои катак аломати даркорӣ гузоред (>, <, =):

$$6\ 074 + 895 \square 895 + 6\ 074$$

$$748 : 4 \square 748 : 3$$

$$389 \cdot 5 \square 389 \cdot 4$$

$$625 : 5 \square 650 : 5$$

Намунаи муқоисакунӣ: $956 : 4 \square 952 : 8$

$$\begin{array}{r} 956 \overline{) 4} \\ - 8 \quad \overline{) 239} \\ \hline 15 \\ - 12 \\ \hline 36 \\ - 36 \\ \hline 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 952 \overline{) 8} \\ - 8 \quad \overline{) 119} \\ \hline 15 \\ - 8 \\ \hline 72 \\ - 72 \\ \hline 0 \end{array}$$

$956 : 4 > 952 : 8$ ин нобаробарӣ мебошад.
 $239 > 119$

512. Шифохӣ. 1) Суръат ва вақт маълум бошад, масофа чӣ тавр ёфта мешавад?
 2) Масофа ва вақт маълум бошад, суръат чӣ тавр ёфта мешавад?
 3) Масофа ва суръат маълум бошад, вақт чӣ тавр ёфта мешавад?

513. Иваз кунед:

$$2\ 100\ \text{см} = \square\ \text{м} \quad 12\ 384\ \text{м} = \square\ \text{км} \quad \square\ \text{м}$$

$$4\ 000\ \text{кг} = \square\ \text{т} \quad 26\ 596\ \text{кг} = \square\ \text{т} \quad \square\ \text{кг}$$

$$400\ \text{дм} = \square\ \text{см} \quad 720\ \text{см} = \square\ \text{дм}$$

514. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед ва санҷед:

$$4\ 791 : 3 \quad 5\ 376 : 4 \quad 9\ 345 : 5 \quad 7\ 041 : 3$$

515. Бо ин рақамҳо шинос шавед ва аз матн бо иборан чӣ зиёдтар (камтар) масъалаи яқамала соzed.

Калонтарин ҳайвони рӯи олам наҳанги кабуд аст. Дарозии он те 31 метр ва вазнаш ба 150 тонна мерасад. Дар рӯзи аввали ба дун омаданаш ӯ аз фил вазинтар аст. (Калонтарин фил 4 тонна ваз дорад.) Чунин наҳангҳо то 50 сол умр диданашон мумкин аст. Аз як наҳанги кабуди 100 тонна вазн дошта, 40 тонна гӯшт ва 30 тонна равған мегиранд.

МИСОЛҲОИ НАМУДИ $6\ 741 : 7$, $4\ 350 : 5$

516.

$$\begin{array}{r} 258 \quad | \quad 6 \\ - 24 \quad | \quad 43 \\ \hline 18 \\ - 18 \\ \hline 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 6741 \quad | \quad 7 \\ - 63 \quad | \quad 963 \\ \hline 44 \\ - 42 \\ \hline 21 \\ - 21 \\ \hline 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4350 \quad | \quad 5 \\ - 40 \quad | \quad 870 \\ \hline 35 \\ - 35 \\ \hline 0 \end{array}$$

Фаҳмонед, ки адади серақама ба адади якрақама чӣ хел тақсим карда шудааст. Ба тақсими адади чоррақама нигаред. Тарзи ҳисоббарорӣ: 6741-ро ба 7 тақсим кардан лозим. 6 ҳазор ба 7 тақсим намешавад.

Садихоро тақсим мекунем:

67 садӣ – ин аввалин тақсими нопурра буда, аз ин ҷо маълум мешавад, ки дар ҳосили тақсим садӣ, даҳӣ, воҳид ҳосил мешавад.

Тақсим мекунем:

67 ба 7, 9 маротиба, 9-ро дар ҳосили тақсим менависем. 9-ро бо 7 зарб кунем 63 садӣ. 63-ро дар зери 67 менависем ва тарҳ кунем 4 бокӣ монд. 4 аз 7 хурд аст.

Дахихоро тақсим мекунем:

44 даҳӣ ба 7, 6 маротиба, 6 маротиба 7, 42 мешавад. 42-ро дар зери 44 менависем ва тарҳ кунем 2 даҳӣ. 2 даҳӣ ба 7 тақсим намешавад. 2 дахию 1 воҳид 21 воҳид. 21-ро ба 7 тақсим кунем 3. Се маротиба 7 21 мешавад. Аз 21, 21-ро тарҳ кунем сифр (0) ҳосил мешавад. Тақсим пурра иҷро шуд. 963 – ҳосили тақсими пурра.

517. Номи ададхоро гуфта, тарзи тақсимро баён кунед ва санҷед:

$$\begin{array}{r|l} 2345 & 5 \\ 5034 & 6 \\ 7360 & 8 \\ 4683 & 7 \end{array}$$

518. Соли 2002-юм ду ҳазору панҷсад солагии шаҳри Истаравшан чашн гирифта шуд. Ин ададро бо аср ифода кунед.

519. 1) Ҳосили тақсими ададҳои 8 577 ва 9-ро ёбед.

2) Адади 4 592-ро се маротиба зиёд кунед.

3) Ҳосили зарби ададҳои 567 ва 3-ро 9 маротиба кам кунед.

520. Ба як оилаи хурд (4 нафар) дар як шабонарӯз тахминан 200 литр об сарф мешавад. Дар як ҳафта чанд литр об сарф мешавад? Дар 10 рӯз чӣ? Дар як сол чӣ?

521. Ифода нависед ва ҳисоб кунед:

1) Ададҳои 394, 2 437, 8 932-ро 3 маротиба зиёд кунед.

2) Ададҳои 400, 4 000, 40 000-ро аввал 10 маротиба, сипас 100 маротиба кам кунед.

3) Тарафҳои гилем 5 м ва 4 м. Периметри ин гилемро ёбед:

522

Бозии «Кӣ зудтар меёбал?»

$$\begin{array}{r} 604 \\ + 187 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 161 \\ + 512 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 417 \\ - 256 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 400 \\ + 204 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 673 \\ + 379 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 294 \\ + 106 \\ \hline \end{array}$$

МИСОЛҲОИ НАМУДИ 6 432 : 8

523. Фаҳмонед, ки тақсим чӣ тавр иҷро шуд:

$$\begin{array}{r} 6432 \quad | \quad 8 \\ \underline{64} \\ 32 \\ \underline{32} \\ 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 804 \\ \times 8 \\ \hline 6432 \end{array}$$

Агар аз тақсимшаванда ду адад (хона) фарорем дар ҳосили тақсим як сифр (0), се адад фарорем, ду сифр (00) менависем ва ғайра.

524. Мисолҳоро хаттӣ ҳисоб намоед:

7488 : 9

7281 : 9

4260 : 3

5637 · 3

3764 · 4

2986 · 5

Дурустии ҳалро бо амали зарб санҷед.

525. Хочагӣ ба мағоза 2412 кг гелос, олу ва зардолу фиристод. $\frac{1}{4}$ ҳиссаи онҳо гелос, $\frac{1}{2}$ ҳиссаи онҳо олу ва боқимондагилар зардолу буд. Ба мағоза чӣ қадар зардолу фиристоданд?

526. Муодилаҳоро ҳонед ва ҳал кунед:

$(x + 750) - 287 = 980$

$(437 - x) - 164 = 235$

$x \cdot 12 = 14$

527. Хаттӣ ҳисоб кунед:

574 563 + 4 285 - 12 346

635 · 9 : 3 + 3876

721 · 4 : 4 - 396

2 364 : 4 · 5 - 2 955

528. Муодила сохта ҳал кунед. Чамшед ададе фикр карда вайро 5 маротиба зиёд намуд, ки 45 ҳосил шуд. Адади фикркардашударо ёбед.

529. Ададери гӯед, ки аз 45 садӣ иборат бошад.

530. Шифохӣ. 1) Рӯзҳои кадом моҳро ба 4 тақсим карда, 7-ро ҳосил кардан мумкин аст?

2) Адади 52 734 чандто ҳазорӣ, садӣ, даҳӣ ва воҳид дорад?

531. Дар иди соли навӣ мағоза барои бачаҳо 700 то тӯҳфа тайёр кард. Ба ҳар як тӯҳфа 2 тоӣ себ, 5 тоӣ чормағз андохт. Барои тӯҳфа ҳамагӣ чандто себ ва чормағз лозим шуд?

532. Мисолҳоро ҳал кунед. Зарбро бо тақсим санҷед:

$$\begin{array}{r} \times 397 \\ \underline{\quad} \\ \quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 2\,734 \\ \underline{\quad} \\ \quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 1\,037 \\ \underline{\quad} \\ \quad \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 2\,309 \\ \underline{\quad} \\ \quad \end{array}$$

533. Дар 4 соат фил 20 км роҳро гузашт. Суръати филро ёбед. Масъалаи баръақс тартиб диҳед ва ҳал кунед.

534. Чорто қаср нависед: 1) бо маҳраҷи 7; 2) бо маҳраҷи 4; 3) бо сурати 3; 4) бо маҳраҷи 9 ва сурати 4.

Намуна: $\frac{1}{7}$

535. Дурустии ҳалро бо амали зарб санҷед:

$1\,240 : 4$

$2\,035 : 5$

$3\,204 : 4$

$4\,008 : 2$

536. Аз 5 сар мурғ 2 тоаш сафед. Мурғи сафед кадом ҳиссаи ҳамаи мурғҳоро ташкил медиҳад? Шумо ҳам монанди ин масъала созед.

ЗАРБИ АДАД БА АДАДҲОИ БО СИФР ТАМОМШАВАНДА

Зарби адад ба ҳосили зарбро ба хотир меорем.

1) $8 \cdot (4 \cdot 5) = 8 \cdot 20 = 160$ Ҳосили зарб $(4 \cdot 5)$ -ро ёфта, натиҷа (20) -ро ба адад (8) зарб кардем.

2) $8 \cdot (4 \cdot 5) = (8 \cdot 4) \cdot 5 = 32 \cdot 5 = 160$ Адад (8)-ро ба ҳамзарби якум (4) зарб карда, натиҷа (32)-ро ба ҳамзарби дуюм (5) зарб кардем. Ҳосили зарб (160) тағйир наёфт.

3) $8 \cdot (4 \cdot 5) = (8 \cdot 5) \cdot 4 = 40 \cdot 4 = 160$

Адад (8)-ро ба ҳамзарби дуюм (5) зарб карда, натиҷа (40)-ро ба ҳамзарби якум (4) зарб кардем.

Ҳосили зарб (160) тағйир наёфт.

Чуноне, ки мебинем аз се тарзи ҳисоббарорӣ якум ва сеюмаш аз хама осонтар аст.

Тарзҳои ҳисоббарориро ҳонед ва дар хотир нигоҳ доред.

537. Ҳосиятҳои зарби адад ба ҳосили зарбро гуфта, ифодаҳоро бо осонтар тарз ҳисоб кунед ва гӯед, ки кадом тарзи ҳисобкунӣ осонтар аст.

$$14 \cdot (10 \cdot 3) \quad 9 \cdot (6 \cdot 5) \quad 15 \cdot (2 \cdot 4)$$

538. Тарзи ҳисобкуниро фаҳмонед:

$$218 \cdot 20 = 218 \cdot (2 \cdot 10) = 218 \cdot 2 \cdot 10 = 436 \cdot 10 = 4\,360$$

Инҷо ҳамзарби дуюмро бо зарби 2 ва 10 иваз кардем.

Ин кор шифоҳӣ ва хаттӣ ҳисоб кардани ададҳои калонро осон менамояд.

Ададҳоро дар сутунча нависhta ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} \times 214 \\ 20 \\ \hline 4\,280 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 6\,534 \\ 300 \\ \hline 19\,60\,200 \end{array}$$

0-ро ҷаро дар зери воҳидҳо нанавиштем?

539. $273 \cdot 40$ $629 \cdot 30$ $348 \cdot 500$ $1\,621 \cdot 40$
 $398 \cdot 50$ $546 \cdot 60$ $473 \cdot 200$ $3\,236 \cdot 80$

540. Дарозии боғи росткунҷашакл 192 м, бараш 92 м камтар. Тарафҳои боғи чоркунҷашакл 30 м, 28 м, 15 м, 16 м. Периметри кадоми ин боғҳо дарозтар аст?

541. Вазни як халта орд 50 кг буда, аз вазни халтаи навъи дигар 5 кг зиёдтар аст. Вазни халтаи навъи дигарро ёбед. Вазни 100 халтаи чунин навъи орд чӣ қадар мешавад?

542. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:
 $198 \cdot 30$ $443 \cdot 200$ $3\,273 \cdot 400$

543. Росткунчае кашед, ки тарафҳояш 12 см ва 8 см бошад. Периметри ин росткунчаро ёбед.

544. Аз коғаз ду секунҷаи якхела буред ва аз онҳо росткунча, секунча соzed. Боз чӣ хел шакли геометрӣ сохтан мумкин аст?

МИСОЛҲОИ НАМУДИ $4\,800 \cdot 70$, $3\,540 \cdot 200$

545. Зарби ададҳои бо 0 тамомшаванда чунин навишта мешавад:

$$\begin{array}{r} \times 4\,800 \\ 70 \\ \hline 336\,000 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 3\,540 \\ 200 \\ \hline 708\,000 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 2\,450 \\ 80 \\ \hline 196\,000 \end{array}$$

Ҳамзарби якум 2 нул, ҳамзарби дуюм як нул дорад, ҳамагӣ се нул. Се нулро дар ҳосили зарб аз рост навиштем. Онҳо хонаи воҳид, даҳӣ, садӣ мешавад. Сипас ададҳои боқимондаро зарб кардем.

$$140 \cdot 200 \quad 5\,600 \cdot 50 \quad 1\,420 \cdot 300 \quad 2\,370 \cdot 90$$

546. Ислом масъаларо дар 6 дақиқаю 45 сония ҳал кард. Гулноза барои ҳалли ин масъала 2 дақиқаю 30 сония камтар сарф кард. Гулноза барои ҳалли масъала чӣ қадар вақт сарф кард?

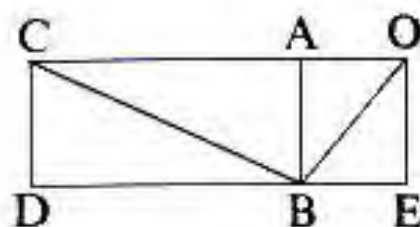
547. 1) Аз нақша секунҷаҳоеро нависед, ки тарафи DK умумӣ бошад. Тарафи ОК ба кадом секунҷаҳо тарафи умумӣ мебошад.

Намуна:

Барои секунҷаҳои ODK,
CDK тарафи DK
умумӣ мебошад.

2) Аз нақша секунча ва росткунчаҳоеро нависед, ки тарафи АВ барои онҳо умумӣ бошад.

548. $\langle, =, \rangle$

$$34\,539 + 748 \square 34\,539 + 745$$

$$75\,468 - 468 \square 75\,468 - 368$$

$$270 \cdot 50 \square 270 \cdot 60$$

$$1\,460 \cdot 10 \square 1\,460 \cdot 20$$

549. Ифодаҳои $2593 + b$ ва $2593 \cdot b$ -ро хонед.
Ҳангоми $b = 20$, $b = 200$ будан қимати онҳоро ҳисоб кунед.

550. $3\,200 \cdot 80$ $760 \cdot 300$ $4\,270 \cdot 50$ $9\,687 \cdot 3$
 $789 \cdot 9$ $3\,437 \cdot 3$ $1\,836 \cdot 5$ $2\,704 \cdot 6$

551. Ду порча кашед: дарозии порчаи якум 8 см, дуҷумлаш маротиба кӯтоҳтар бошад.

552. Чанд шавад нӯҳ карат шаш?
 Бишнав, эй қони очаш,
 Мешавад панҷову чор.
 Панди пиронро гӯш дор.

ТАҚСИМИ АДАДҲОИ БО СИФР ТАМОМШАВАНДА

553. $60 : 20$ $120 : 30$ $1\,400 : 70$ $420 : 60$
 $600 : 20$ $560 : 70$ $2\,800 : 20$ $810 : 90$

$$80 : 40 = 2 \qquad 150 : 30 = 5 \qquad 1800 : 60 = 30$$

$$8\emptyset : 4\emptyset = 2 \qquad 15\emptyset : 3\emptyset = 5 \qquad 180\emptyset : 6\emptyset = 30$$

Хатчан болои сифр ихтисор кардани сифрхоро мефаҳмонад. Агар тақсимшаванда ва тақсимкунандаро аз сифр озод кунем ҳосили тақсим тағйир намеёбад. Ин роҳ ҳисоббарориро осон менамояд.

554. Аз 10 куттӣ то 600 кг асал гирифта мешавад. Аз 40-то чунин куттӣ чӣ қадар асал гирифтани мумкин аст? Аз 100 куттӣ чӣ?
555. Ду мошини сабуқрав аз ду шаҳр ба роҳ баромада, пас аз 4 соат бо якдигар вохӯрданд. Масофаи байни шаҳрҳо 480 км. Мошини Жигули бо суръати 50 км/с ҳаракат мекард. Суръати мошини Волгаро ёбед. Суръати кадом мошин зиёдтар?

556. Тақсими бақиядорро иҷро кунед:

1) $67 : 10 = 6$ (б. 7)

Адади 67 ба 10 бебақия тақсим намешавад. 67 шаш даҳӣ дорад. 60-ро ба 10 тақсим кунем 6 ҳосилшуда, 7 бақия мемонад.

Санчиш:

$10 \cdot 6 + 7 = 67$

2) $548 : 100 = 5$ (б. 48)

Адади 548 ба 100 бебақия тақсим намешавад. 548 панҷто садӣ дорад. 500-ро ба 100 тақсим кунем 5 ҳосил мешавад ва 48 бақия мемонад.

Санчиш:

$5 \cdot 100 + 48 = 548$

Ба хотир оред! Бақия ҳамеша аз тақсимкунанда хурд мешавад.

$132 : 10$

$874 : 10$

$335 : 100$

$2\ 001 : 1\ 000$

$243 : 10$

$999 : 100$

$777 : 100$

$4\ 010 : 1\ 000$

$210 : 100$

$77 : 10$

$418 : 100$

$1\ 002 : 1\ 000$

$304 : 100$

$81 : 10$

$632 : 100$

$3\ 005 : 1\ 000$

558. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода ҳисоб кунед:

$(57\ 285 + 7\ 283) \cdot 2$

$4 \cdot (20\ 848 - 9\ 735)$

$(78\ 964 + 11\ 735) : 3$

$12\ 546 : 6 - 2\ 387 \cdot 3$

559) Бозии «Кӣ зудтар?»

Ададҳои дурақама гӯед, ки ба 2 тақсим шаванд. Ададҳои яклух гӯед, ки ба 100 тақсим шаванд. Кадом ададҳо ба 1 000 тақсим мешаванд?

Ченакҳои вақт ва чадвали ченакҳои вақтро гӯед.

Дар амали зарб ададҳо чӣ ном доранд? Дар амали тақсим чӣ? Ададҳо фикр кунед, ки онро ба 100 тақсим кунем 4 бақия монад?

560.

5327	10	
- 50	532 (6. 7)	
32		
- 30		
27		
- 20		
7		

Санҷиш:

$$532 \cdot 10 + 7 = 5327$$

12835	100
- 100	128 (6. 35)
283	
- 200	
835	
- 800	
35	

561. Хоҷагӣ 9 600 кг гандуми баҳорӣ чамъ овард. Баъди хушк ва тоза кардан $\frac{1}{8}$ хиссаи гандум кам шуд. Гандуми боқимонда ба 120 халта баробар андохта шуд. Вазни як халта гандумро ёбед.

562. 1) Тақсимшаванда 84 200, тақсимкунанда 100. Ҳосили тақсимро ёбед.

2) Ҳосили зарби ададҳои 396 ва 200 ро 4 маротиба кам кунед.

563. $>, =, <$

1) 8 сомонию 5 дирам 805 дирам

10 сомонию 20 дирам 10 сомонию 50 дирам

5 соату 18 дақ. 4 соату 18 дақ.

21 т 100 кг 12 т 900 кг

2) Шифоҳӣ. Ададро 100 маротиба зиёд кардан чӣ маъно дорад, маротиба кам кардан чӣ?

564. Иваз кунед.

Бо дирам:

$12 \text{ сомони} = \square$

$4 \text{ сомонию } 20 \text{ дирам} = \square$

$6 \text{ сомони} = \square$

$15 \text{ сомонию } 20 \text{ дирам} = \square$

Бо кг:

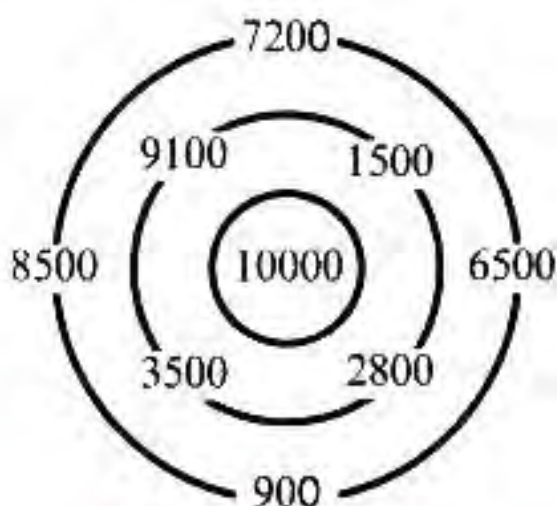
$75 \text{ т } 280 \text{ кг} = \square$

$110 \text{ т } 150 \text{ кг} = \square$

565. Муаммо.

1) Аз ҳар як ҳалқа яктогӣ ададро тавре интиҳоб кунед, ки суммашон 10 000 шавад.

2) Аз қатори ададҳои 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ҳамаи ададҳои ҷуфтро зарб кунед.

МИСОЛҲОИ НАМУДИ $6480 : 80$, $361\ 200 : 700$

566. 1)
$$\begin{array}{r|l} 6480 & 80 \\ \underline{640} & 81 \\ 80 & \\ 80 & \\ \underline{0} & \end{array}$$

Санҷиш:

$$\begin{array}{r} 81 \\ \times 80 \\ \hline 6480 \end{array}$$

2)
$$\begin{array}{r|l} 361200 & 700 \\ \underline{3500} & 516 \\ 1120 & \\ - 700 & \\ \hline 4200 & \\ - 4200 & \\ \hline 0 & \end{array}$$

Санҷиш:

$$\begin{array}{r} 516 \\ \times 700 \\ \hline 361200 \end{array}$$

ё ки $6480 : 80 = 81$

Тарзи ҳисоббарорӣ: Тақсимшаванда 6480, тақсимкунанда 80.

1) Аввалин тақсими нопурра – 648 даҳӣ, бинобар ин дар ҳосили тақсим даҳӣ ва воҳид ҳосил мешавад. 648-ро ба 80 тақсим мекунем. Барои ин 64-ро ба 8 тақсим кунем 8 мешавад. 8-ро дар ҳосили тақсим менависем. 80-ро бо 8 зарб кунем 640 ҳосил мешавад. Тарҳ мекунем: аз 648 640 ро, 8 даҳӣ боқӣ монд. Бақияро бо тақсимкунанда муқоиса мекунем, 8 аз 80 хурд аст ($8 < 80$). Дуюм тақсими нопурра 80, 80-ро ба 80 тақсим кунем 1 ҳосил мешавад. 1-ро дар ҳосили тақсим менависем. 81 – ҳосили тақсим.

2) Тақсимшаванда ва тақсимкунандаро аз сифр озод кардем. Ин роҳ тақсимро осон мекунад. 64-ро ба 8 тақсим кардем 8, 8-ро дар ҳосили тақсим навиштем, 8-ро ба 8 тақсим кунем 1, 1-ро дар ҳосили тақсим навиштем. Ҳосили тақсим тағйир наёфт.

3) Тақсимшаванда адади шашрақама – 361 200, тақсимкунанда адади серақама 700. 361 ба 700 тақсим намешавад. 3 612-ро ба 700 тақсим мекунем, барои ин 36-ро ба 7 тақсим кунем 5 мешавад, яъне 3612-ро ба 700 тақсим кунем 5 мешавад. 5-ро дар ҳосили тақсим менависем.

Тақсимро давом диҳед...

Дар роҳи дигари ин мисол тақсимшаванда ва тақсимкунандаро аз сифрҳо озод карда, 3612-ро ба 7 тақсим кардем, ки натиҷа тағйир наёфт. Шумо метавонед роҳи осонтарро интихоб кунед.

$$\begin{array}{r|l} 361200 & 700 \\ \hline 35 & 516 \\ \hline 11 & \\ \hline 7 & \\ \hline 42 & \\ \hline 42 & \\ \hline 0 & \end{array}$$

567. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

3 240 : 40	5 760 : 60	42 500 : 500	129 600 : 200
3 840 : 80	8 280 : 90	64 800 : 600	872 400 : 300

568. Мактаббачагони мактабҳои Пахтаобод барои зиёрат бо автобус ба Қалъаи Ҳисор ва баъд ба Душанбе омаданд. Онҳо 1 соату 5 дақиқа Қалъаи Ҳисорро, 3 соату 50 дақиқа Душанберо тамошо карданд. Барои сафар ҳамагӣ 9 соат вақт сарф шуд. Онҳо чанд соат дар роҳ буданд?

569. Шифоҳӣ:

1) $180 : 60$ $300 : 100$ $1200 : 200$
 $240 : 40$ $420 : 10$ $2400 : 100$

2) Кадом сол 90 солагии Бобочон Гафуровро ҷашн гирифтаанд?

570. Ҳаттӣ ҳисоб кунед ва бо амали зарб санҷед:

$960 : 20$ $1\ 960 : 20$ $79\ 500 : 300$ $587\ 500 : 500$

571. Тақсими бақиядорро иҷро кунед:

$69 : 30$ $169 : 30$ $2\ 202 : 50$ $841 : 40$

572. Бозии «Мисолҳои даврӣ» оё дуруст аст? Санҷед:

$210 \cdot 10$ $2\ 100 : 10$ $350 \cdot 10$
 $240 \cdot 10$ $3\ 500 : 10$ $2\ 400 : 10$

ТАҒЙИРЁБИИ ҲОСИЛИ ЗАРБ.

ЛОҚАМАНДИИ БАЙНИ ҲАМЗАРБҲО ВА ҲОСИЛИ ЗАРБ

573. Ба хотир оред!

Дар ҷуфти чунин баробариҳо чӣ тағйир ёфт?

1) $25 + 5 = 30$ 3) $30 + 20 = 50$

$25 + 6 = 31$ $29 + 20 = 49$

2) $12 - 4 = 8$ 4) $40 - 8 = 32$

$12 - 5 = 74$ $2 - 8 = 34$

Ҳосиятҳои тағйирёбии сумма

1) Дар ҷуфти якум ҷамъшавандаҳои якум якхела буда, ҷамъшавандаи дуюм зиёд шуд. Сумма ҳам зиёд шуд, яъне тағйир ёфт.

2) Дар чуфти дуоум чамъшавандаҳои дуоум якхела буда, яке аз чамъшавандаҳои якум кам шуд, сумма низ кам шуд, яъне сумма тағйир ёфт. Ин аст алоқамандии байни чамъшавандаҳо ва сумма.

Хосиятҳои тағйирёбии фарқ

1) Дар чуфти сеюм тарҳшавандаҳо якхела буда, яке аз тарҳкунанда зиёд шуд, фарқ ҳам кам шуд, яъне фарқ тағйир ёфт.

2) Дар чуфти чорум, баръакс, тарҳшаванда зиёд шуда, тарҳкунанда якхела, фарқ низ зиёд шуд, яъне фарқ тағйир ёфт. Ин аст алоқамандии байни тарҳшаванда, тарҳкунанда ва фарқ.

Хосиятҳои тағйирёбии ҳосили зарб

Дар чуфти чунин баробариҳо чӣ тағйир ёфт?

$$10 \cdot 2 = 20$$

$$24 \cdot 3 = 72$$

$$10 \cdot 3 = 30$$

$$25 \cdot 3 = 75$$

Дар чуфти якум ҳамзарбҳои якум якхела буда, ҳамзарби дуоум зиёд шуд, яъне тағйир ёфт, ҳосили зарб низ зиёд шуд, яъне тағйир ёфт. Дар чуфти дуоум баръакс, ҳамзарбҳои дуоум якхела буда, ҳамзарби якум зиёд шуд, ҳосили зарб низ зиёд шуд, яъне тағйир ёфт.

Чунин аст алоқамандии байни ҳамзарбҳо ва ҳосили зарб.

574. Ифодаҳои ҳисоб карда, тағйирёбии сумма, фарқ, ҳосили зарбро мушоҳида намоед:

$$120 + 10$$

$$300 - 100$$

$$50 \cdot 4$$

$$70 \cdot 6$$

$$120 + 20$$

$$300 - 200$$

$$50 \cdot 5$$

$$80 \cdot 6$$

Хосиятҳои тағйирёбии сумма, фарқ ва ҳосили зарбро ба хотири оред.

575. Лаклак дар як рӯз то 320 км парвоз мекунад. Лаклак дар 30 рӯз чанд километр парвоз карда метавонад?

576. Бобо бо асп аз як деҳа ба деҳаи дигар дар 2 соат расид. Масофаи байни деҳаҳо 24 км. Суръати аспро ёбед.

577. Адади номаълумро ёбед:

$$4 \cdot x + 600 = 800 \quad (a - 780) : 2 = 380 \quad x + 572 = 500$$

578. Хосиятҳои тағйирёбии сумма, фарк ва ҳосили зарбро ҳонед ва ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 80 + 40 & 500 - 400 & 60 \cdot 3 & 15 \cdot 6 \\ 85 + 40 & 500 - 300 & 60 \cdot 4 & 20 \cdot 6 \end{array}$$

579. Ба соат нигаред ва дар 5 дақиқа атрофи хонаатонро (ҳавлиатонро) бо кадам ҳисоб кунед, сипас ёбед, ки дар 10 дақиқа чанд кадам гузоштан мумкин аст?

580. 1) Шинос шавед: Роҳи Душанбе – Қўргонтеппа соли 1928 сохта шуда буд.
2) 12 сентябри соли 2003-юм ба баҳрабардории Канали Калони Ҳисор 6 сол шуд. Канали Ҳисор соли чандум сохта шудааст?

ТАҒЙИРЁБИИ ҲОСИЛИ ТАҚСИМ, АЛОҚАМАНДИИ БАЙНИ ТАҚСИМШАВАНДА, ТАҚСИМКУНАНДА ВА ҲОСИЛИ ТАҚСИМ

581. Чуфти баробарихоро муқоиса кунед:

$$\begin{array}{cc} 16 : 2 = 8 & 280 : 10 = 28 \\ 18 : 2 = 9 & 280 : 20 = 14 \end{array}$$

Дар чуфти якум тақсимшаванда тағйир ёфта, тақсимкунанда бетағйир аст, ҳосили тақсим низ зиёд шуд, яъне тағйир ёфт.

Дар чуфти дуум тақсимшавандаҳо якхела буда, тақсимкунанда ду маротиба зиёд шуд. Ҳосили тақсим бошад ду маротиба кам шуд, яъне тағйир ёфт. Ин аст алоқамандии байни тақсимшаванда ва тақсимкунандаю ҳосили тақсим.

582. Ҳисоб кунед. Ҳосили тақсим чӣ хел тағйир ёфт?

$$200 : 4 \quad 360 : 6 \quad 800 : 20 \quad 6\,000 : 100$$

$$220 : 4 \quad 360 : 4 \quad 1\,000 : 20 \quad 6\,000 : 200$$

583. Муқоиса кунед:

$$32 : 16 \quad 2\,000 : 100 \quad 2\,400 : 100$$

$$64 : 32 \quad 1\,000 : 50 \quad 4\,800 : 200$$

Тақсимшавандаю тақсимкунанда дар ҳуфтаи якум якбора 2 маротиба яъне ба миқдори баробар зиёд шуд, аммо натиҷа тағйир наёфт. Хулоса. Тақсимшаванда ва тақсимкунандаро ба миқдори баробар зиёд кунем, ҳосили тақсим тағйир намеёбад.

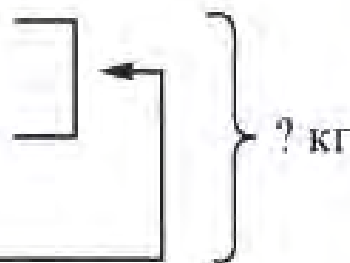
584. Аз майдони наздиҳавлӣ як оила 560 кг, оилаи дуюм 60 кг камтар, оилаи сеюм баробари миқдори оилаи якум ва дуюм картошка чамъ карданд. Онҳо якҷоя чӣ қадар картошка чамъ карданд? (Ҷавобашро бо тонна ифода намоед.)

Навишти кӯтоҳи масъала:

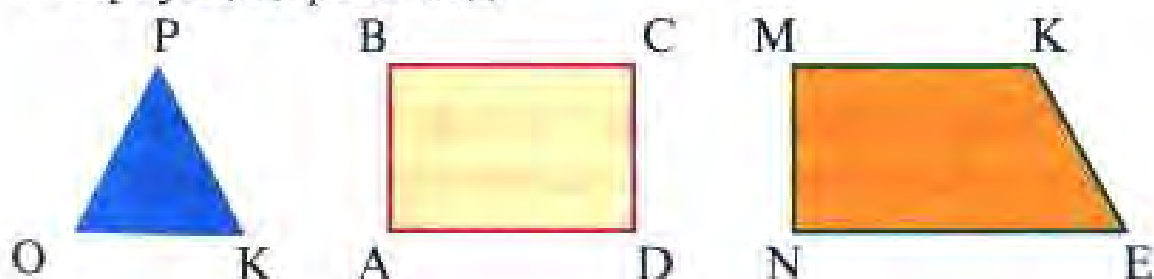
I – 560 кг

II – ? 60 кг кам

III – ? кг

585. Бисёркунҷаҳоро хонед:

Намуна: 1) Секунҷаи ОРК (ё ки КРО, РОК).

86) 1) Хулосаҳои тағйирёбии ҳосили тақсимро хонед ва дар иҷрои мисолҳо татбиқ намоед:

$$\begin{array}{cccc} 9 : 3 & 72 : 8 & 60 : 20 & 300 : 100 \\ 12 : 3 & 72 : 9 & 80 : 20 & 600 : 200 \end{array}$$

2) Ҳамро бо амали тарҳ санҷед:

$$\begin{array}{r} + 938 \\ \underline{+ 54} \end{array} \quad \begin{array}{r} + 6\,975 \\ \underline{+ 4\,036} \end{array} \quad \begin{array}{r} + 10\,372 \\ \underline{+ 7\,431} \end{array}$$

87) Бозии «Кӣ зудтар?»
Аз рақамҳои 5, 6, 8 истифода бурда, 3-тоӣ адади серақама шашрақама ва ҳафтрақама нависед. Як адади шашрақамаро ба синфҳо ҷудо карда, мавқеи ададхоро гӯед.

ЗАРБ БА АДАДҲОИ ДУРАҚАМА ВА СЕРАҚАМА

588. Зарби адади дурақама ба дурақамаро низ дар сутунча навишта ҳисоб кардан осон аст.

Монанди:

$$\begin{array}{r} \times 25 \\ \times 39 \\ \hline + 225 \\ + 75 \\ \hline 975 \end{array}$$

Санҷиш:

$$1) \begin{array}{r|l} 975 & 39 \\ - 78 & 25 \\ \hline 195 \\ - 195 \\ \hline 0 \end{array}$$

$$2) \begin{array}{r|l} 975 & 25 \\ - 75 & 39 \\ \hline 225 \\ - 225 \\ \hline 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 376 \\ \times 234 \\ \hline + 1504 \\ + 1128 \\ \hline 752 \\ \hline 87984 \end{array}$$

Тарзи ҳисоббарорӣ. Ҳамзарбҳо ададҳои дурақама. Зарб мекунем: аввал воҳиди ҳамзарби дуюмро ба воҳиди ҳамзарби якум зарб карда, ҳосили зарби нопурраи якум 225-ро ҳосил кардем.

Сипас бо ҳонаи даҳии ҳамзарби дуюм 3 ҳамзарби якумро зарб карда, зарби нопурраи дуюм 75-ро ҳосил кардем.

Вақти бо даҳиҳо зарб кардан, ҳосили зарби нопурраи дуюм аз зери даҳӣ навишта мешавад.

Ҳосили зарби нопурраи якум 225 ва дуум 75-ро чамъ кардем, ки 975 ҳосил шуд. Ҷавобашро меҳонем: 975 – ҳосили зарби пурра.

Зарби адади серақама ба адади серақама низ ҳамин тавр иҷро хоҳад шуд.

589. Ҳосили зарбро ёбед:

$$\begin{array}{r} 74 \\ \times 26 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 93 \\ \times 37 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 58 \\ \times 43 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 875 \\ \times 843 \\ \hline \end{array}$$

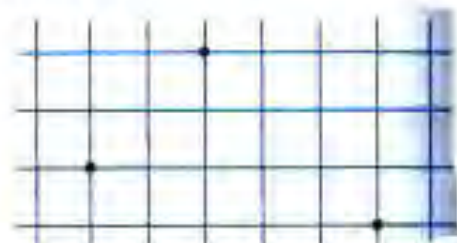
$$\begin{array}{r} 992 \\ \times 641 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 631 \\ \times 641 \\ \hline \end{array}$$

590. 1) Квадрати дилхоҳ кашед ва қуллаҳои онро бо ҳарфҳои ишора карда, номи квадрат ва тарафҳои онро нависед.

2) Нуқтаҳоро бо ҳамдигар пайваست кунед, секунҷа ҳосил мешавад.

Ба қуллаҳои секунҷа ҳарф гузошта, номи секунҷа ва тарафҳояшро нависед.

591. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

$$(32\ 805 : 9 \cdot 40) - 8\ 472$$

$$720 \cdot 30 : 30$$

$$560\ 423 - (94 \cdot 28 : 2)$$

$$960 \cdot 20 : 20$$

592) Муодила навишта ҳал кунед:

1) Ҳосили зарби ададҳои номаълум ва 50-ро 5 маротиба кам кардем, ки 90 ҳосил шуд.

2) Тақсимшаванда 357, тақсимкунанда номаълум, ҳосили тақсим 7.

593) 1) Ҳосили зарбро ёбед:

$$\begin{array}{r} 56 \\ \times 41 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 93 \\ \times 27 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 789 \\ \times 324 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 837 \\ \times 243 \\ \hline \end{array}$$

2) Аз китоб тарзи ҳисоббаробориро ҳал кунед.

34. Як адад аз шаш хазор, дигараш аз шаш садӣ иборат аст. Ин ададҳо оё ба якдигар баробаранд? Дар зери ҷавоби дуруст хат кашед.

(A) Ҳа

(B) Не

595. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

$$29 \cdot 38$$

$$346 \cdot 215$$

$$3\,249 \cdot 12$$

$$47 \cdot 25$$

$$239 \cdot 278$$

$$2\,673 \cdot 23$$

596. Масофаи байни Душанбе ва Кӯлоб 202 км мебошад. Аз Душанбе автобус бо суръати 45 км/соат ҳаракат карда, 3 соат роҳ рафт. То Кӯлоб боз чанд километр роҳ монд? Бо ду тарз ҳал кунед:

597. Шифохӣ. 1) Масофа ва вақт маълум бошад, суръат чӣ хел ёфта мешавад? Масофа ва суръат маълум бошад, вақт чӣ хел ёфта мешавад? Суръат ва вақт маълум бошад, масофа чӣ хел ёфта мешавад?

Формулаҳои ёфтани масофа, суръат, вақтро нависед.

2) Периметри росткунҷа чӣ хел ёфта мешавад? Формулаи периметри росткунҷаро нависед.

Периметри квадрат чӣ хел ҳисоб карда мешавад? Формулаи периметри квадратро нависед.

598. Аз дохили рақамҳои секунҷа 3-то адади серақама, аз рақамҳои дохили квадрат 4-то адади чоррақама ва аз ҳамаи ин рақамҳо 3-то адади ҳафтрақама нависед ва хонед.

Ададҳои ҳафтрақамаро ба синфҳо ҷудо кунед. Дар зери синфи якум як хатча, синфи дуюм ду хатча, синфи сеюм хати мавҷ кашед.

599. Чавоби мисоли якумро истифода бурда, чавоби мисоли дуюмро нависед:

$$320 + 80 = 400 \quad 190 - 60 = 130 \quad 25 \cdot 10 = 250$$

$$320 + (80 + 20) = \quad 190 - (60 - 20) = \quad 25 \cdot (10 \cdot 2) =$$

Сумма чӣ хел тағйир ёфт? Фарқ чӣ? Ҳосили зарб чӣ?

600. Тарафи секунҷаро чен карда, периметрашро ҳисоб кунед

601. 1) Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

$$239 \cdot 463$$

$$4\,357 \cdot 26$$

$$35\,143 \cdot 12$$

2) Бо истифодаи сето рақами 5 ва амалҳои ҷамъу зарб ва қавс 50 ҳосил кунед. Аломати зарбро истифода бурда 125-ро ҳосил намоед. Аломати зарб ва тақсимро истифода бурда, кадом ададхоро ҳосил кардан мумкин аст?

ТАҚСИМ БА АДАДҲОИ ДУРАҚАМА ВА СЕРАҚАМА

602. Фаҳмонед, ки тақсим чӣ хел иҷро шуд?

$$\begin{array}{r} 445 \overline{) 2} \quad | \quad 53 \\ - 424 \quad | \quad 84 \\ \hline 212 \\ - 212 \\ \hline 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 84 \\ \times 53 \\ \hline 252 \\ + 420 \\ \hline 5452 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 547 \overline{) 82} \quad | \quad 86 \\ - 516 \quad | \quad 637 \\ \hline 318 \\ - 258 \\ \hline 602 \\ - 602 \\ \hline 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 637 \\ \times 86 \\ \hline 3822 \\ + 5096 \\ \hline 54782 \end{array}$$

Дар мисоли 1-ум: хатчаи болои 445 нишон медиҳад, ки аввал 445-ро ба 53 тақсим мекунем, чунки 44 аз 53 хурд ($44 < 53$). Тарзи ҳисоббарорӣ: тақсимшаванда чоррақама, тақсимкунанда дурақама. 44 аз 53 хурд, 445-ро ба 53 – тақсим кардан лозим. 445 аввалин тақсимшавандаи нопурра. Дар ҳосили тақсим адади дурақама ҳосил мешавад. Тақсим мекунем: 445-ро на ба 53, балки ба 50 тақсим кунем, 8 мешавад.

Зарб мекунем: 53-ро бо 8 зарб кунем 424. Адади 8 дуруст меояд. 8-ро дар ҳосили тақсим менависем.

Тарҳ мекунем: аз 445 424-ро тарҳ карда 21-ро пайдо кардем, ки ин бақия аст. Бақияро бо тақсимкунанда муқоиса мекунем:

$1 < 53$. Тақсимро давом медиҳем. 21 даҳию 2 воҳид 212 – ин дуҷум тақсимшавандаи нопурра. 21-ро ба 5 тақсим кунем 4, 53-ро ба 4 зарб кунем 212. 4-ро дар ҳосили тақсим менависем. Тарҳ мекунем: аз 212 адади 212-ро тарҳ кунем 0. Тақсим ба охир расид. 84 – ҳосили тақсим.

$$\begin{array}{r} 46224 \quad | \quad 432 \\ - 432 \quad | \quad 107 \\ \hline 3024 \\ 3024 \\ \hline 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 432 \\ 107 \\ \hline 3024 \\ - 432 \\ \hline 46224 \end{array}$$

Барои санҷиш ҳосили тақсимро ба тақсимкунанда, зарб кардем, ки тақсимшаванда ҳосил шуд.

Ҳамин тавр адади панҷрақама ва шашрақама ба адади серақама тақсим хоҳад шуд.

$936 : 78$

$2\,014 : 38$

$216 : 12$

$4\,028 : 53$

$603. \quad 2\,448 : 12$

$46\,224 : 432$

$178\,353 : 171$

$6\,562 : 63$

$92\,448 : 864$

$178\,182 : 144$

604. Номи мӯхраҳоро гӯед. Дар катакҳои сиёҳ чандто мӯхра ҳаст? Дар катакҳои сафед чӣ? Мӯхраҳои катакҳои сиёҳ ва сафедро истифода бурда як нобаробарӣ нависед.

605. Хоҷагӣ ба осиеб 675 сентнер гандум, назар ба он 75 сентнер камтар чав ва назар ба чав 63 сентнер зиёдтар арзан бурда. Хоҷагӣ ба осиеб чӣ қадар ғалла бурдааст?

606. Шифохӣ.

1) Ададҳои дурақамае гӯед, ки ба адади дурақама бе бақия тақсим шавад.

$$\text{Намуна: } 84 : 21 = 4.$$

2) Ададҳои дурақамае гӯед, ки ба адади дурақама бо бақия тақсим шавад. Намуна: $97 : 41 = 2$ (б. 15).

607) Амали тақсимро иҷро кунед:

$$144 : 12$$

$$275 : 25$$

$$3\ 672 : 36$$

$$288 : 24$$

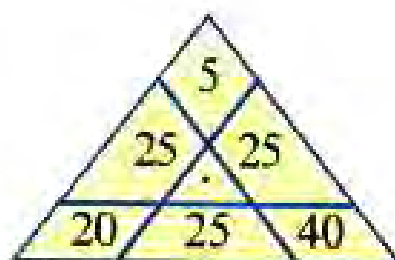
$$550 : 25$$

$$1\ 836 : 18$$

608) Хати рост кашида, дар он нуқтаҳои О ва А-ро нишон диҳед.

609) Кӣ чолоктар? Ададҳои тарафҳои секунҷаро истифода бурда оид ба зарб сето ифодаи дуамала нависед ва ҳисоб кунед?

$$\text{Монанди: } 20 \cdot 25 \cdot 5 = 2500$$

МАСОҲАТИ БИСЁРКУНЧА

610. 1) Оё шумо медонед! Кадом ашёҳо масоҳат (ё сатҳ) дорад?
Рӯймол, рӯймолча, тахтаи синф, рӯи миз, фарш ва шифти синф, деворҳои синф, дар, тиреза, гилем, рӯи дафтар, варакҳои он, рӯи ҳавлӣ, баргҳои гул ва ғайра масоҳат доранд.
2) Масоҳати рӯймолро бо масоҳати дастрӯймолчаатон муқоиса кунед.

Масоҳати кадомаш калон (хурд)?

- 3) Масоҳати шифт ва фарши синфро муқоиса кунед. Оё онҳо баробаранд?

- 4) Ба шаклҳои геометрии нигаред. Масоҳати кадоме аз онҳо хурд (калон)?

а)

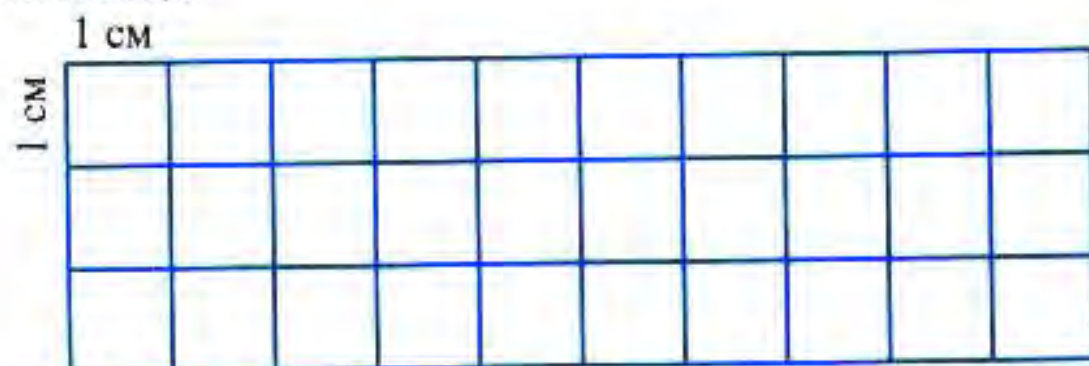

б)

611. 1) Масоҳати ашёе, ки шакли росткунҷа ва ё квадратро надорад, бо палетка муайян хоҳад шуд. Палетка аз қоғаи шаффоф сохта шуда, аз квадратҳои тарафҳояш 1 см иборат аст.

Монанди:

Ин шакл 30-то квадратҳои тарафҳояш 1 см дорад.

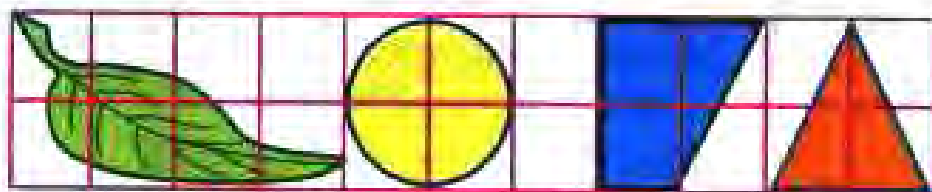
Квадрати тарафаш 1 сантиметрї квадратї буда, ин воҳиди масоҳат номида мешавад.

Сантиметри квадратї мухтасар $см^2$ навишта мешавад. Монандї: $1 см^2$, $2 см^2$ ва ғайра.

Эзоҳ. Агар ду ченаки якхелаи дарозиро ба якдигар зарб кунем, воҳиди нав яъне воҳиди масоҳат пайдо мешавад.

Масоҳати расми палетка ба $30 см^2$ баробар аст.

2) Аз рӯи палетка масоҳати барг, доира, чоркунча ва секунҷаро ҳисоб кунед.

Барг, доира, секунҷа, чоркунча ва монанди инҳо шакли росткунча ва ё квадратро надорад. Бинобар ин масоҳати онҳо бо палетка ном асбоб ҳисоб карда мешавад.

Масалан, масоҳати барг чунин ҳисоб карда мешавад. Масоҳати як катаки палетка ба $1 см^2$ баробар аст. Чуноне, ки аз расм дида мешавад барг қариб 2-то катаки пурра яъне $2 см^2$ ва 2-то катаки нопурра (нимтоғї) дорад. Агар 2-то катаки нопурраро 1-то катаки пурра ҳисоб кунем, $1 см^2$ мешавад. $2 см^2$ -ро бо $1 см^2$ ҷамъ кунем $3 см^2$ мешавад.

Ҷавоб: Масоҳати барг $3 см^2$.

Масоҳати доира, чоркунча ва секунҷаро аз рӯи катакҳои палетка ҳисоб кунед.

612. Ифодаҳоро хатгї ҳисоб намоед:

$$96\ 205 \cdot 2 - 43\ 103 \cdot 4 + 2\ 076$$

$$(80\ 403 - 3\ 506) \cdot 2 + (32\ 080 + 2\ 757)$$

613.

$576 \cdot 4$	$1012 : 2$	$940 \cdot 5$
$576 : 4$	$1012 \cdot 2$	$1\ 240 : 20$

614. Чадвали ченакҳои дарозиро гӯед.
 615. Квадрате кашед, ки периметраш 16 см бошад.

616. $4 \cdot (228\ 635 - 198\ 372) \quad (396\ 578 + 233\ 422) : 210$

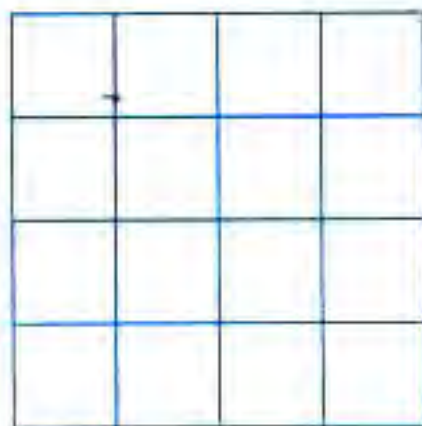
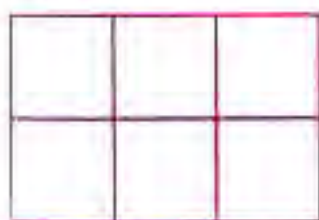
617. Барои дарси оянда аз қоғази шаффоф (селофан) палетка созад. Аввал аз қоғази шаффоф росткунҷае буред, ки дарозияш 20 см, бараш 10 см бошад. Тарафҳояшро ба сантиметрҳо тақсим карда, нуктаҳоро бо хати рост пайваस्त кунед, палетка пайдо мешавад. Масоҳати палеткаи шумо 200 см^2 аст (яъне аз 200 катаки якхела иборат).

618. Ҷавоби чистонро ёбед:
 Як хайкали аҷоиб
 Монанди кӯҳи Помир,
 Бо тезӣ менамоя
 Дар дафтари худ тасвир.

МАСОҲАТИ РОСТКУНҶА

619. Масоҳати ҳар яки ин шаклҳо ба чанд сантиметри квадратӣ баробар аст?

620. 1) Дарозии дафтар 20 см, бараш 16 см. Масоҳати рӯи ин дафтарро ёбед.

Барои ёфтани масоҳати росткунча дарозӣ ва бари он зарб карда мешавад.

Дарозии росткунчаро бо ҳарфи « a », барашро бо ҳарфи « b », масоҳаташро бо ҳарфи « S » ишора кунем, масоҳати росткунча $S = a \cdot b$ ҳосил мешавад. Ин формулаи масоҳати росткунча мебошад. Намунаи навишти кӯтоҳ ва ҳалли масъала:

Навишти кӯтоҳ:

$$a = 20 \text{ см}$$

$$b = 16 \text{ см}$$

$$S = ?$$

Ҳал:

$$S = 20 \cdot 16$$

$$S = 320 \text{ см}^2$$

Ҷавоб: Масоҳати росткунча 320 см^2 .

2) Кори амалӣ. Дарозӣ ва бари палеткаатонро чен кунед. Масоҳати палеткаро ҳисоб кунед.

Хонандагон масъаларо чунин ҳал кардаанд. Кори кадоме аз онҳо дуруст аст?

Хонандаи 1.

$$a = 20 \text{ см}$$

$$b = 10 \text{ см}$$

$$S = ?$$

$$S = 20 \cdot 10$$

$$S = 200 \text{ см}^2$$

Ҷавоб:

Масоҳати палетка 200 см^2 .

Хонандаи 2.

$$\text{Дарозӣ} - 20 \text{ см}$$

$$\text{Бар} - 10 \text{ см}$$

$$\text{Масофа} - ?$$

$$20 \cdot 10 = 200 \text{ см}^2$$

Ҷавоб:

Масоҳати палетка 200 см^2 .

Кори ҳар ду хонанда дуруст аст. Масъала бо ду роҳ иҷро шуд (яке бо татбиқи формула, дигараш бе татбиқи формула).

621. Палеткаро дар рӯи дасти чап гузоред: аввал катакҳои пурра-сонӣ нопурраашро ҳисоб карда, масоҳати рӯи дасти чапро муайян кунед. Масоҳати ҳар ду дастатон чанд сантиметри квадратӣ мешавад?

622. Ифода кунед:

Бо дм: 120 см = <input type="text"/> дм	Бо м: 400 см = <input type="text"/> м
200 см = <input type="text"/> дм	1000 см = <input type="text"/> м
4 м 20 см = <input type="text"/> дм	600 дм = <input type="text"/> м

623. Хонед ва ба синфҳо чудо намоед:

301 400, 25 725 000, 7 205 483

624. $700 + 100 = 800$ $800 - 200 = 600$ $600 - 400 = 200$
 $700 + 100 \cdot 3 =$ $800 - 200 \cdot 2 =$ $600 - 400 : 2 =$

Қуфти ифодаҳоро муқоиса кунед. Чӣ тағйир ёфт? Хосиятҳои тағйирёбии сумма ва фарқро баён кунед.

Дар хотир нигоҳ доред.

Дар ифодаи якум 700 ва 100 ҷамъшавандаҳо. Дар ифодаи дуум ҷамъшавандаи дуум се маротиба зиёд шуд. Сумма низ зиёд мешавад.

Агар тарҳшавандаро бетағйир гузошта, тарҳкунандаро якчанд маротиба зиёд кунем фарқ ҳамон қадар кам мешавад. Агар тарҳкунандаро якчанд маротиба кам кунем, фарқ ҳамон қадар зиёд мешавад.

625. Ададҳоро хонед: 888, 8888, 88888, 888888, 8888888.
Дар адади 8888 рақамҳои 8 чӣ мавқеъ дорад?

626. Росткунчае кашед, ки дарозиаш 8 см, бараш 6 см бошад.
Масоҳати росткунчаро ёбед.

627. Муқоиса намоед ва аломати даркорӣ (>, <, =) гузоред:

250 ... 250 + 50	70 · 2 ... 70 · 1	225 ... 15 · 15
400 ... 400 - 70	80 : 20 ... 80 : 40	900 ... 9000 + 9

628.

Шинос шавед.

Дар Россия истехсоли вертолёт соли 1951 сар шудааст. Оё соли 1951-ро дар аввали нимаи дуюми асри 20 гуфтан мумкин аст?

МАСОҲАТИ КВАДРАТ

629. 1) Тарафи квадрат 8 дм аст. Масоҳати квадратро ёбед.

Тарафҳои квадрат ба якдигар баробар аст. Бинобар ин барои ёфтани масоҳати квадрат, дарозии як тарафи квадратро ба худаш зарб мекунем.

Тарафи квадратро бо ҳарфи « a » ишора кунем, формулаи масоҳати квадрат $S = a \cdot a$ ҳосил мешавад.

Навишти кӯтоҳи масъала:

$a = 8$ дм	Ҳал:	ё ки
$S = ?$	1) $S = 8 \cdot 8 = 64$ дм ²	2) $8 \cdot 8 = 64$ дм ²
	$S = 64$ дм ²	

Ҷавоб: Масоҳати квадрат 64 дм²

дм² – низ воҳиди ченаки масоҳат

2) Дарозӣ ва бари дастрӯймолчаатонро чен кунед. Масоҳаташро ёбед.

3) Дарозии гилеми росткунҷашакл 5 м, бараш 3 м аст. Масоҳати гилемро ёбед. (Формуларо татбиқ намуда, масъаларо ҳал кунед.)

м² – низ воҳиди ченаки масоҳат

4) Бо тасмаи ченкунӣ (ё метри чӯбин) дарозӣ ва бари фарши синфро чен кунед ва масоҳаташро ёбед.
Оё масоҳати фарши синф ба масоҳати шифти синф баробар аст?
Агар масоҳати фарш ва шифти синф баробар набошад, соҳти синф дуруст мешавад?

630. Адади номаълумро ёбед:

$$624 : x = 12$$

$$(x + 125) - 74 = 203$$

$$438 - (x + 89) = 304$$

$$927 - x = 539$$

631. Амалхоро иҷро кунед:

$$(21078 + 43263 : 9) \cdot 2$$

$$(50100 - 26013 : 3) \cdot 3$$

$$59135 + 104784 : 6$$

$$7183 \cdot 5 - 22407$$

632. 1) Шифохӣ.

Масоҳати росткунча чӣ тавр ёфта мешавад? Масоҳати квадрат чӣ?
2) Монанди ва фарқи росткунчаю квадратро гӯед. Порча чист?
Фарқи порча ва хати ростро гӯед.

633. Дар адади 23 798 кадом рақам хонаи садиро нишон медиҳад?
Дар зери ҷавоби дуруст хат кашед.

Ⓐ 8

Ⓑ 9

Ⓒ 7

Ⓓ 3

634. 1) Дарозии росткунча 6 см, бараш 4 см мебошад. Масоҳати росткунчаро ёбед.

2) Тарафи квадрат 3 дм мебошад. Масоҳати квадратро ёбед.

3) Аз китоб коидаҳои ёфтани масоҳати росткунча ва квадратро хонед.

635. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед.

$$(4848 - 288) : 48$$

$$(3584 + 768) : 64$$

$$(7236 - 252) : 36$$

636. Хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

1) Борбардории вертолёт то 40 тонна аст.

2) Дурпарвозиаш то 2000 км аст.

3) Ададҳои 40 т-ро бо кг, 2000 км-ро бо м ифода кунед.

637. Шифохӣ.

1) Барои ёфтани масоҳати росткунҷа чӣ бояд кард? Барои ёфтани масоҳати квадрат чӣ? Кадом воҳидҳои ченаки масоҳатро медонед? Ашӯҳое, ки шакли росткунҷа ва ё квадраторо надоранд, масоҳати онҳо бо чӣ муайян карда мешавад?

2) 200 грамм конфет 14 ё 12 дона дорад. Дар 1 килограмм чанд дона конфет ҳаст?

638. Дарозии майдони росткунҷашакл 240 м, бараш 40 м кӯтоҳтар аст. Масоҳати майдонро ёбед.

Тарзи 1.

$a = 240$ м

$b = ?$ 40 м кӯтоҳ

$S = ?$

$S = a \cdot b$

$S = 240 \cdot (240 - 40)$

$S = 240 \cdot 200$

$S = 48000$ м²

Ҷавоб: Масоҳати майдон
48000 м².

Тарзи 2.

Дарозӣ = 240 м

Бар = ? 40 м кӯтоҳ

Масоҳат = ?

1) $240 - 40 = 200$ м – бари майдон

2) $240 \cdot 200 = 48000$ м²

масоҳати майдон

Ҷавоб: Масоҳати майдон
48000 м².

Масъала бо ду тарз (бо тарзи алгебравӣ ва арифметикӣ) ҳал шуд.

639. Бари синф 10 м, дарознаш 4 м зиёдтар мебошад. Масоҳати синфро ёбед.

(Масъаларо бо ду тарз ҳал намоед.)

640. Дар назди мактаб ду гулхонаи квадратшакли якхела ҳаст. Дарозии як гулхона 14 м аст. Масоҳати ин ду гулхонаро ёбед. (Масъаларо бо амалҳои алоҳида, яъне бо роҳи арифметикӣ ҳал кунед.)

641. Аз палетка истифода бурда, масоҳати шаклҳои геометрӣ ҳисоб намоед. Масоҳати кадоме аз онҳо калонтар?

642. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, ифодаҳоро хаттӣ ҳисоб намоед:

$$(20200 - 9895) : 9 \cdot 102$$

$$(456 \cdot 307 + 18240) : 76$$

643. Аладҳоро хонед ва ба синфҳо ҷудо кунед:

45 39 722,

337 425 601,

9 728 643

Намуна: 715 364 509

715 – синфи III

364 – синфи II

509 – синфи I

644. Синфи якум кадом хонаҳоро дар бар мегирад? Синфи дуум чӣ? Синфи сеюм чӣ?

645. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

$$806 \cdot 324 : 806$$

$$2\ 382 : 397 \cdot 354$$

646. Дарозӣ ва бари гилеми хонаатонро чен карда, масоҳаташро ҳисоб намоед.

647. 1) Хонед ва суръати вертолётро истифода бурда, оид ба ёфтани масофа масъала созед.

Суръати вертолёт дар як соат 350 км.

2) 350 км-ро бо м ифода кунед.

ҶАДВАЛИ МАСОҲАТ

648. 1) Воҳидҳои ченакҳои дарозиро номбар кунед.
 2) Ҷадвали ченакҳои дарозиро гӯед.
 3) Ҷадвали ченакҳои масоҳатро гӯед.

Ҷадвали ченакҳои масоҳат бо ҷадвали ченакҳои дарозӣ вобаста аст.

Ченакҳои дарозиро донед, ҷадвали ченакҳои масоҳатро аз худ намудан осон мешавад.

Ба хотир оред!

Квадрати тарафаш 1 см сантиметри квадратӣ (см^2), квадрати тарафаш 1 дм десиметри квадратӣ (дм^2), квадрати тарафаш 1 м метри квадратӣ (м^2), ном дорад.

Ҷадвали воҳидҳои дарозӣ	Ҷадвали воҳидҳои масоҳат
1 см = 10 мм	1 см^2 = 100 мм^2
1 дм = 10 см	1 дм^2 = 100 см^2
1 м = 10 дм	1 м^2 = 100 дм^2
1 м = 100 см	1 м^2 = 10 000 см^2
1 км = 1 000 м	1 км^2 = 1 000 000 м^2
Воҳидҳои дарозӣ: мм, см, дм, м, км.	Воҳидҳои масоҳат: мм^2 , см^2 , дм^2 , м^2 , км^2 .

Хулоса. Тарафи квадрат 10 мм бошад, масоҳаташ 100 мм^2 мешавад. Агар ин ададро бо см^2 иваз кунем, $100 \text{ мм}^2 = 1 \text{ см}^2$ мешавад, чунки $10 \text{ мм} = 1 \text{ см}$ аст.

Тарафи квадрат 10 см бошад, масоҳаташ 100 см^2 мешавад. Агар ин ададро бо дм^2 иваз кунем $100 \text{ см}^2 = 1 \text{ дм}^2$ мешавад, чунки $10 \text{ см} = 1 \text{ дм}$.

Тарафи квадрат 100 см бошад, масоҳаташ 10 000 см^2 мешавад. Агар ин ададро бо м^2 иваз кунем, $10 000 \text{ см}^2 = 1 \text{ м}^2$ мешавад. Хамин тавр ҷадвали воҳидҳои масоҳат ҳосил карда шуд.

649. 1) Тарафи квадрат 20 см. Масоҳати квадратро ёбед ва натиҷаро бо дм^2 ифода намоед.
 2) Бари пардаи хона 5 м, баландиаш 3 м, масоҳати пардаро ёбед. Натиҷаро бо дм^2 ифода намоед.

Навишти кӯтоҳ:

$$a = 5 \text{ м}$$

$$b = 3 \text{ м}$$

$$S = ?$$

Ҳал:

$$S = 5 \cdot 3$$

$$S = 15 \text{ м}^2$$

$$S = 15 \text{ м}^2 \text{ ё ки } S = 1500 \text{ дм}^2$$

650. Аз ҷадвали масоҳат истифода бурда, иваз намоед:

$$3 \text{ м}^2 = \boxed{} \text{ дм}^2$$

$$2 \text{ дм}^2 = \boxed{} \text{ см}^2$$

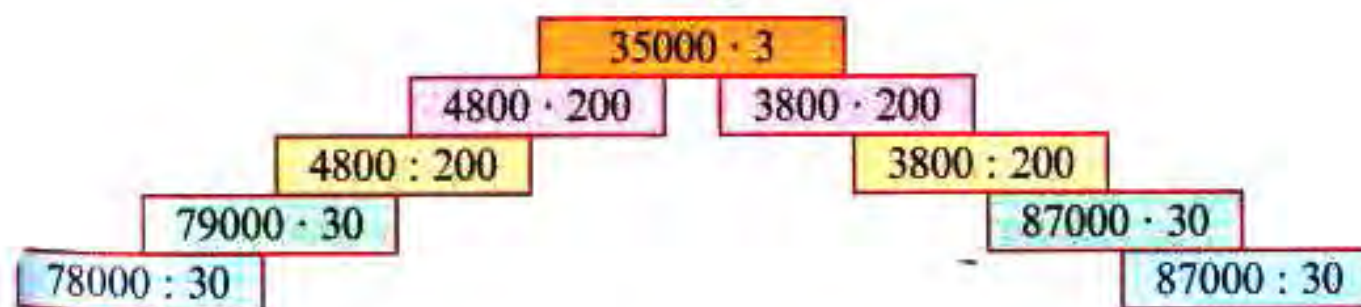
$$300 \text{ мм}^2 = \boxed{} \text{ см}^2$$

$$6 \text{ м}^2 = \boxed{} \text{ дм}^2$$

$$5 \text{ дм}^2 = \boxed{} \text{ см}^2$$

$$800 \text{ мм}^2 = \boxed{} \text{ см}^2$$

651. Бозии «Кӣ зудтар ба марра мерасад?»

652. Таксими бақиядорро иҷро кунед ва санҷед:

$$468721 \overline{) 744}$$

$$1488746 \overline{) 744}$$

$$174098 \overline{) 468}$$

Таксими бақиядор чӣ тавр санҷида мешавад?

653. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед ва санҷед:

$$692\ 604 : 212$$

$$1\ 696\ 636 : 212$$

654. Чадвали масоҳат, воҳидҳои масоҳатро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

655. Ифоданок хонед:

Ман ҳазори ҳазорам,	Маро даҳ бор зарб кунӣ,
Ба «Шохнома» баробар.	Мешавам ман сад ҳазор.
Бунёди ман чу донӣ,	Ба ҳамсинфонам доим,
Бо даҳ садӣ бародар.	Хоҳонам сулҳу баҳор.

656. Дар гармхонаи гулпарварӣ 240 қаламчаи гулҳои садбарӣ парвариш мекарданд. Аз ин гулҳо $\frac{1}{4}$ ҳиссааш зард, $\frac{1}{6}$ ҳиссааш сафед, боқимондааш гули сурх буд. Дар гармхона чандто қаламчаи гули сурх буд?

657. Ифодаҳоро ҳисоб кунед. Хосиятҳои 10, 100 маротиба зиёд ва кам кардани ададҳоро гӯед.

$125 \cdot 10$	$46 \cdot 100$	$570 : 10$
$280 \cdot 10$	$320 \cdot 100$	$4000 : 100$

658. $(37\,540 - 2\,896) \cdot 0 + 738\,845$ $60\,440 : 4 \cdot 27$
 $(12\,370 - 6\,370) : 300 + 5\,986$ $60\,440 : 8 \cdot 31$

659. Шифоҳӣ: $\frac{1}{4}$ ҳиссаи ададҳои 8 000, 6 400, 3 600-ро ёбед. $\frac{1}{3}$ ҳиссаи адад ба 40, 90, 200 баробар аст. Худи ададҳоро ёбед.

660. Шифоҳӣ. Аз рӯи чадвал масъалаҳо татриб дода, ҳал кунед.

Дарозӣ	Бар	Масоҳат
14 м	10 м	? м ²
?	10 м	140 м ²
14 м	? м	140 м ²

Оё масъалаҳои дуюму сеюм ба масъалаи якум баръақс шуда метавонанд?

661. Қоидаҳои ёфтани адади номалумро гуфта, муодилаҳоро ҳал кунед:

$1441 : x = 12$ $5197 - x = 4389$ $(x + 983) - 728 = 3297$

662. $35\ 664 : 6$ $7\ 550 : 25$ $432 \cdot 56$ $283 \cdot 197$

663. Дарозии толори варзишии мактаб 24 метр, бараш 8 метр кӯтоҳтар. Масохати толори варзиширо ёбед.
(Бо амалҳои алоҳида ҳал кунед.)

664. Хонед ва дар хотир нигоҳ доред.
Ин чӣ маъно дорад?
Ҳафт бор чен кунед, як бор бибуред.

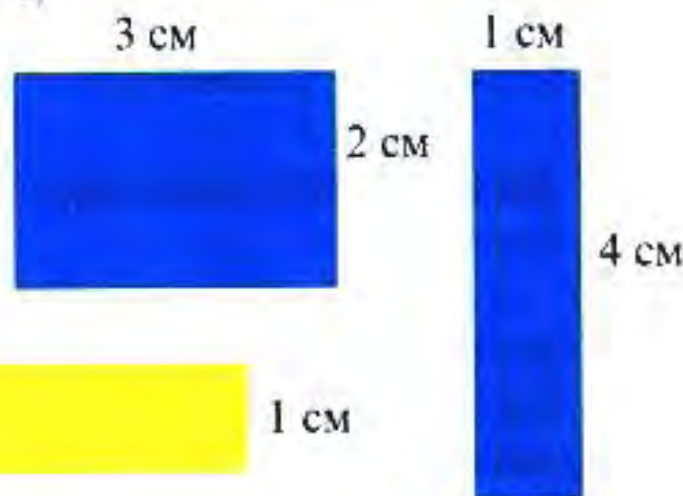
665. Ду росткунҷаи гуногуне кашед, ки масохати ҳар яки онҳо ба 18 см^2 баробар бошад.

666. Шифоӣ. Қадоме аз масохати росткунҷаҳои расми дуҷум ба масохати росткунҷаи сурх (1) баробар шуда метавонад?

1)

2)

667. Ифодаҳоро хонед: $a + b$, $a - b$, $a \cdot b$, $a : b$ ва барои қиматҳои $a = 240$, $b = 20$ онҳоро ҳисоб кунед.

Намуна:

$$\begin{aligned} & \frac{a \cdot b}{a} = 360 \\ & b = 60 \\ & 360 \cdot 60 = 21\ 600 \end{aligned}$$

668. Ифода нависед ва ҳисоб кунед.

1) Ҳосили зарби ададҳои 9 625 ва 6-ро ба ҳосили тақсими ададҳои 9 625 ва 5 чамъ кунед.

2) Суммаи ададҳои 32 758 ва 28 396-ро аз фарқи ин ададҳо кам кунед.

3) Ҳосили тақсими ададҳои 280 ва 14-ро як маротиба зиёд кунед.

669. Шифохӣ.

1) Чадвали воҳидҳои масоҳатро гӯед.

2) Чадвали воҳидҳои дарозиро гӯед.

3) Масоҳати росткунҷа чӣ тавр ёфта мешавад?

Масоҳати квадрат чӣ?

4) Квадрат аз росткунҷа бо чӣ фарқ мекунад?

670

$$9\ 874 \cdot 3$$

$$29\ 622 : 3$$

$$584 \cdot 23$$

$$13\ 432 : 23$$

$$9\ 874 \cdot 4$$

$$39\ 496 : 4$$

$$379 \cdot 38$$

$$14\ 402 : 38$$

671

Аз қоғаз росткунҷае буред, ки дарозияш 20 см, бараш 15 см бошад.

672

Масъалаи шавқовар.

Дар дарси тарбияи ҷисмонӣ хонандагон ба фосилаи як метр аз якдигар саф кашиданд. Сафкашии онҳо ба 20 метр тӯл кашид. Дар дарс чанд нафар хонанда иштирок кардааст? Дарозии катаки дафтарро як метр қабул карда, ҳалли масъаларо дар нақша тасвир намоед.

673. Катакҳои холиро пур кунед:

$$600\text{ см}^2 = \boxed{}\text{ дм}^2$$

$$2500\text{ см}^2 = \boxed{}\text{ дм}^2$$

$$800\text{ дм}^2 = \boxed{}\text{ м}^2$$

$$1200\text{ мм}^2 = \boxed{}\text{ см}^2$$

674. Росткунҷаи тайёркардаатонро дар рӯи миз гузоред. Дарозии ва барашро чен карда масоҳаташро ёбед.

675. 1) Ададхоро хонед ва ба синфҳо чудо кунед: 564 305, 7 318 624.
2) Бо рақамҳо нависед: шашсад ҳазору сесаду панҷ, даҳ миллиону яксаду чор ҳазор, сад миллион.

676. Бо мм² ифода кунед:

$$8 \text{ см}^2 = \boxed{} \text{ мм}^2$$

$$2 \text{ см}^2 25 \text{ мм}^2 = \boxed{} \text{ мм}^2$$

$$12 \text{ см}^2 = \boxed{} \text{ мм}^2$$

$$7 \text{ см}^2 32 \text{ мм}^2 = \boxed{} \text{ мм}^2$$

677. $6\,574 \cdot 6 + 24\,397$
 $8\,424 : 6 + 35\,273$

$$54\,900 : 900 - 61 \cdot 1$$

$$72\,000 : 800 - 90 : 1$$

678. Амалхоро иҷро кунед ва санҷед:

$$237\,809 + 18358$$

$$705\,602 - 45797$$

$$206\,954 : 506$$

$$4\,276 \cdot 34$$

679. Квадрате кашед, ки дарозиаш 6 см бошад. Масоҳати ин квадратро ёбед.

680. Шифохӣ. 10 дона себро ба 8 нафар чунон тақсим кунед, ки ба хама баробар расад?

ЗАРЪ ВА ТАҚСИМИ АДАДҲОИ НОМДОР

681. 1) Шифохӣ. Чадвали ченакҳои вазн ва вақтро гӯед. Чадвали воҳидҳои дарозиро гӯед. Чадвали воҳидҳои масоҳатро гӯед. Ба ададҳои номдори содда ва таркибӣ мисол оред.
2) Дар як сония садо дар ҳаво ба масофаи 330 м паҳн мешавад. Адади 330 м-ро бо дециметр ифода кунед.

682.

Шумо иҷрои мисолҳои $50 \text{ кг} + 20 \text{ кг} = 70 \text{ кг}$, $12 \text{ кг} \cdot 3 = 36 \text{ кг}$, $18 \text{ л} : 9 = 2 \text{ л}$ ва монанди инҳоро медонед. Мисоли мураккабтарро иҷро мекунем. $4 \text{ кг } 217 \text{ г} \cdot 2$. Ифодаро меҳонем: хосили зарби ададҳои $4 \text{ кг } 217 \text{ г}$ ва 2; адади $4 \text{ кг } 217 \text{ г}$ -ро

2 маротиба зиёд кардан 4 кг 217 г – ҳамзарби якум буда, адади номдори таркибӣ аст. 2 ҳамзарби дуюм.

Тарзи ҳисоббарорӣ. Ифодаро навишта, ҳамзарби якумро бо адади номдори содда иваз намуда, сипас онро дар сутунча навишта ҳисоб мекунем.

Монанди:

$$4 \text{ кг } 217 \text{ г} \cdot 2 = 8 \text{ кг } 434 \text{ г}$$

$$4 \text{ кг } 217 \text{ г} = 4217 \text{ г}$$

$$8 \text{ кг } 434 \text{ г} - \text{ҳосили зарб}$$

$$\begin{array}{r} 4217 \text{ г} \\ \times \quad 2 \\ \hline 8434 \text{ г} \end{array}$$

Адади номдорро ба адад зарб кунем адади номдор пайдо мешавад.

683. $3 \text{ дм } 2 \text{ см} \cdot 4$ $9 \text{ м } 23 \text{ см} \cdot 3$ $2 \text{ соату } 18 \text{ дак.} \cdot 3$
 $8 \text{ кг } 125 \text{ г} \cdot 2$ $5 \text{ т } 100 \text{ г} \cdot 5$ $15 \text{ дак. } 22 \text{ сон} \cdot 2$

684. $160 \text{ м } 45 \text{ см} - 7 \text{ м } 16 \text{ см}$

$$9 \text{ м } 8 \text{ см} + 4 \text{ дм } 16 \text{ см}$$

$$20 \text{ сомонию } 40 \text{ дирам} - 8 \text{ сомонию } 5 \text{ дирам}$$

$$5 \text{ сомонию } 20 \text{ дирам} + 4 \text{ сомонию } 8 \text{ дирам}$$

685. 1) Бари росткунча 2 дм 4 см, дарозиаш ду маротиба зиёдтар. Дарозии росткунчаро ёбед.

2) Дарозии ручка 15 см 5 мм. Дарозии 2-то чунин ручка чӣ қадар мешавад? Дарозии 4-тоаш чӣ?

3) Бо хаткашак дарозии ручкаатонро чен кунед ва натиҷаро 3 маротиба зиёд намоед.

4) Дарозии каламро чен кунед ва бо дарозии ручкаатон муқоиса карда гӯед, ки кадоме аз онҳо дарозтар?

5) Бо хаткашак дарозии вачаби худро чен кунед. Дарозии 4 вачаби шумо чӣ қадар мешавад?

686. Квадрати шавковар:

180	330		630
150		270	...
	90	240	...
630	...		

260	310		810
.	.	290	...
	90	240	...
810	

687. $3 \text{ м } 20 \text{ см} \cdot 4$ $15 \text{ см } 2 \text{ мм} \cdot 4$ $80 \text{ кг } 400 \text{ г} + 3 \text{ кг } 200 \text{ г}$
 $5 \text{ т } 100 \text{ г} \cdot 7$ $9 \text{ дм } 3 \text{ см} \cdot 3$ $20 \text{ км } 62 \text{ м} + 50 \text{ км } 8 \text{ м}$

688. Дарозии вачаби одами калонсол тахминан 20 см 5 мм аст. Дарозии 5 вачаб ба ҳисоби миёна чӣ қадар мешавад?

689. Чавоби муамморо ёбед:
 Се нафар 100 метрро дар 6 дақиқа тай карданд. Ҳамин масофаро шаш нафар дар чанд дақиқа тай мекунанд?

690. 1) Дарозии 1 дона чӯбчаи гӯгирд 5 см 3 мм аст. Дарозии 60 дона чунин чӯбчаи гӯгирд чӣ қадар мешавад? Натиҷаро бо метр ва сантиметр ифода кунед.

2) Дар як қуттӣ 60 дона гӯгирд бошад, дар ҳазорто чунин қуттӣ чанд дона чӯбчаи гӯгирд ҳаст?

3) Ба як мурғ 3 грамм бӯр дода шавад, ба сад мурғ чӣ қадар бӯр додан лозим?

691. 1) Дарозии ҳавлии росткунҷашакл 42 м, бараш 7 м кӯтоҳтар. Периметр ва масоҳати ин ҳавлиро ёбед.

2) Дарозии ҳавлии росткунҷашакл аз бараш 7 метр зиёдтар. Бари ҳавлӣ 35 м. Периметр ва масоҳати ин ҳавлиро ёбед.

Оё масъалаи дуҷум нисбати масъалаи якум баръақс шуда метавонад?

692. Дар ифодаҳои $a + b$, $a - b$, $a \cdot b$, $a : b$ ҳарфҳо чӣ ном доранд? Агар $a = 248$, $b = 124$ бошад, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед.

693. 1) Бозии «Мисолҳои даврӣ»-ро иҷро кунед:

$14\,000 - 800$ $13\,200 + 1\,800$ $2\,400 + 9\,600$

$15\,000 : 50$ $300 \cdot 8$ $12\,000 + 2\,000$

Мисолҳоро тавре ҷо ба ҷо гузоред, ки мисоли пасоянд бо ҷавоби мисоли пешоянд оғоз ёбад.

2) Дар як шабонарӯз ба 10 сар гов 500 г намак лозим аст. Дар як ҳафта чӣ қадар намак даркор аст?

$$\begin{array}{r}
 694. \quad + \begin{array}{r} 19 \text{ км } 035 \text{ м} \\ 17 \text{ км } 723 \text{ м} \end{array} \qquad \begin{array}{r} 45 \text{ т } 350 \text{ г} \\ - 22 \text{ т } 436 \text{ г} \end{array} \\
 \\
 \quad + \begin{array}{r} 125 \text{ кг } 475 \text{ г} \\ 285 \text{ кг } 605 \text{ г} \end{array} \qquad \begin{array}{r} 143 \text{ км } 078 \text{ м} \\ - 68 \text{ км } 003 \text{ м} \end{array}
 \end{array}$$

Ба хотир оред! Адади номдорро бо адади номдор чамъ ё тарҳ кунем, адади номдор ҳосил мешавад.

695) Хаттӣ ҳисоб кунед:

$689 \cdot 42$	$263 \cdot 152$	$28\,938 : 42$	$39\,976 : 152$
$284 \cdot 34$	$129 \cdot 114$	$9\,656 : 36$	$14\,706 : 114$

696) Ифода кунед:

Бо дм: $90 \text{ м} = \boxed{} \text{ дм}$ Бо км: $50\,000 \text{ м} = \boxed{} \text{ км}$
 $72 \text{ м } 8 \text{ дм} = \boxed{} \text{ дм}$ $160\,000 \text{ м} = \boxed{} \text{ км}$

697) Шинос шавед ва ҳисоб кунед. Одамони курраи замин дар як дақиқа 4 000 тонна хӯрок истеъмол мекунанд. Одамон дар як соат чӣ қадар хӯрок истеъмол мекунанд?

ТАҚСИМИ АДАДҲОИ НОМДОР БА АДАД

698. $6 \text{ м } 68 \text{ см} : 4$

Шумо иҷрои мисолҳои $28 \text{ см} : 4 = 7 \text{ см}$, $36 \text{ кг} : 9 = 4 \text{ кг}$ ва монанди инҳоро медонед. Тақсими адади номдори таркибиро мебинем. $6 \text{ м } 68 \text{ см} : 4$. Ифодаро меҳонем: Ҳосили тақсими ададҳои $6 \text{ м } 68 \text{ см}$ ва 4; адади $6 \text{ м } 68 \text{ см}$ -ро 4 маротиба кам кардан; $6 \text{ м } 68 \text{ см}$ тақсимшаванда, 4 – тақсимкунанда.

Тарзи ҳисоббарорӣ. Ифодаро навишта, тақсимшавандаро бо адади номдори сода иваз мекунем, сипас онро дар сутунча

навишта, мисли тақсими адади серақама ба адади якрақама тақсим хоҳад кард.

$$6 \text{ м } 68 \text{ см} : 4 = 1 \text{ м } 67 \text{ см}$$

$$6 \text{ м } 68 \text{ см} = 668 \text{ см}$$

668 см – адади номдори содда

1 м 67 см – ҳосили тақсим

(адади номдори таркибӣ).

Адади номдорро ба адад зарб ё тақсим кунем адади номдор ҳосил мешавад.

$$\begin{array}{r} 668 \quad | \quad 4 \\ \underline{-4} \quad \quad | \quad 167 \text{ см} \\ \quad 26 \\ \underline{-24} \\ \quad \quad 28 \\ \underline{-28} \\ \quad \quad \quad 0 \end{array}$$

699. $7 \text{ т } 092 \text{ кг} : 9$ $8 \text{ соату } 54 \text{ дақ.} : 2$
 $5 \text{ кг } 120 \text{ г} : 4$ $9 \text{ дақ. } 42 \text{ сон} : 6$
 $15 \text{ м } 24 \text{ см} : 6$ $24 \text{ сомонию } 8 \text{ дирам} : 8$
700. Дарозии боғи росткунҷашакл ба 520 м баробар буда, аз бараш 2 маротиба дарозтар мебошад. Масоҳати боғро ёбед.
701. 1) Дарозии кӯрпача ба 3 м 60 см баробар мебошад. Бари он назар ба дарозиаш 4 маротиба кӯтоҳтар аст. Масоҳати кӯрпачаро ёбед.
 2) Сӯзанак дар як сония то 10 метр парвоз карда метавонад. Вай дар як дақиқа чанд метр парвоз карда метавонад?
702. Дар таркиби 1 000 г (ё ки 1 л) оби нӯшокӣ 10 г намак ҳаст. 10 000 г (10 л) оби нӯшокӣ чанд грамм намак дорад?
703. Ифода сохта, ҳисоб кунед:
 1) Фарқи ададҳои 210 905 ва 210 403-ро ба фарқи ададҳои 18 445 ва 18 300 зарб кунед.
 2) Суммаи ададҳои 3 848 ва 2 495-ро ба фарқи ададҳои 2 848 ва 2 495 зарб кунед.
704. Шифоҳӣ.
 1) 3-то ҳазорӣ чандто садӣ дорад? 3-то ҳазорӣ чандто даҳӣ дорад? 3-то ҳазорӣ чандто воҳид дорад?

Намуна:

5-то ҳазорӣ – 50-то садӣ, 500-то даҳӣ, 5000 воҳид дорад.

Тарзи навишт:

5 ҳазор = 50 садӣ; 5 ҳазор = 500 даҳӣ

5 ҳазор = 5000 воҳид

2) 7500 чандто хазорй дорад? Чандто садй дорад? Чандто дахт дорад? Чандто вохид дорад?

- 705) Дар сутунча навишта хисоб кунед:
 2 км 225 м : 4 6 кг 132 г : 6 4 соату 24 дак.
 3 т 135 кг : 6 8 км 244 м : 9 2 соату 12 дак. :

706) Росткунчае буред, ки дарознаш 18 см 5 мм, бараш 6 см бошад.

707) Ошпаз ду дона тухмро ба оби чӯш андохта, дар 12 дақиқа пухт. Ошпаз шаш дона тухмро дар чанд дақиқа мепазад?

708. Росткунчаи буридагиатонро дар рӯи парта гузоред. Масъала месозем: Дарозии росткунча 18 см 5 мм, бараш 6 см аст. Периметр ва масоҳати ин росткунчаро кунед.

Намуна аз кори хонандагон:

<p>Хонандаи 1</p> <p>Навишти кӯтоҳ:</p> $a = 18 \text{ см } 5 \text{ мм} = 185 \text{ мм}$ $b = 6 \text{ см} = 60 \text{ мм}$ $P = ? \quad S = ?$ Ҳал: $P = 2 \cdot (185 + 60)$ $P = 2 \cdot 245 = 490 \text{ мм}$ $P = 49 \text{ см} = 49 \text{ см}$ Ҷавоб: Периметри росткунча 49 см.	<p>Хонандаи 2</p> <p>Навишти кӯтоҳ:</p> <p>Дарозӣ – 18 см 5 мм = 185 мм Бар – 6 см = 60 мм Периметр – ? Масоҳат – ?</p> <p>Ҳал:</p> $(185 + 60) \cdot 2 = 245 \cdot 2 =$ $= 490 \text{ мм} = 49 \text{ см}$ Ҷавоб: Периметри росткунча 49 см.
<p>$S = a \cdot b$ $S = 185 \cdot 60$ $S = 11\,100 \text{ мм}^2 = 111 \text{ см}^2$ Ҷавоб: Масоҳати росткунча 111 см²</p>	<p>$185 \cdot 60 = 11\,100 \text{ мм}^2 = 111 \text{ см}^2$ Ҷавоб: Масоҳати росткунча 111 см².</p>

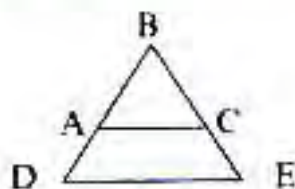
Масъала бо ду тарз иҷро шуд. Ҳар ду тарз низ дуруст аст. Хонандаи яқум дар формула татбиқ намуда ҳал кард. Хонандаи дуюм ба формула татбиқ накарда ҳал намуд.

Барои ёфтани масоҳати росткунҷа чӣ кор кардед? Барои ёфтани периметри росткунҷа чӣ?

2) Ададҳои 9 дм 2 см ва 3 дм-ро истифода бурда, оид ба ҳисоб кардани масоҳати росткунҷа масъала созад ва ҳал кунед.

709. 1) Аз ҳар кадоми ин шаклҳо 3-тоӣ секунҷаро номбар кунед:

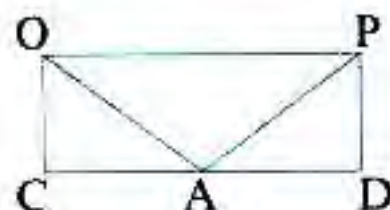
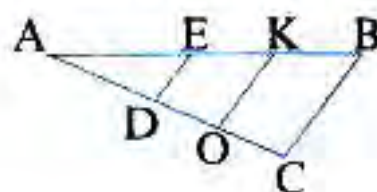
Намуна:

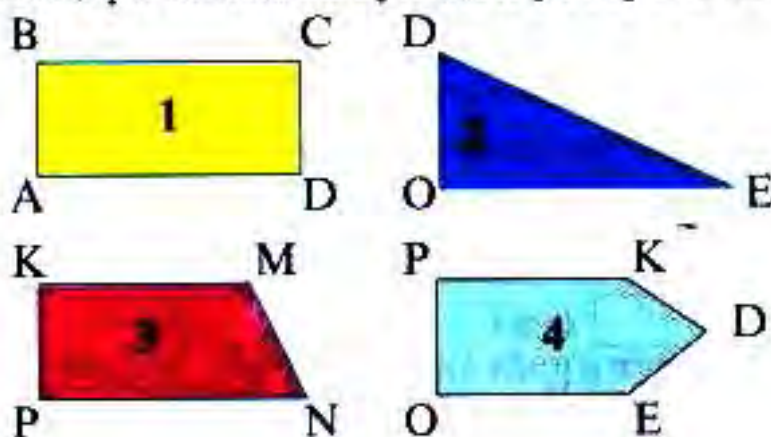
$\triangle ABC$

$\triangle DBE$

\triangle – аломати секунҷа

2) Ин шаклҳоро хонед ва кунҷҳои росто номбар кунед:

Кунҷҳои росто бо қолаби кунҷи рост ёбед. Номи умумии ин шаклҳои геометрӣ чист?

3) Як сентнер қоғазпора 8 дарахтро аз буридан эмин медорад. 100 сентнер қоғазпора чӣ?

710. Дар адади 8 395 кадом рақами ҳазориро нишон медиҳад? Дар зери ҷавоби дуруст хат кашед.

- Ⓐ 3 Ⓑ 9
Ⓒ 8 Ⓓ 5

Дар адади 25 368 кадом рақам хонаи дахиро нишон медиҳад? Дар зери ҷавоби дуруст хат кашед.

- Ⓐ 5 Ⓑ 2
Ⓒ 6 Ⓓ 8

711. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, ифодаҳоро ҳаттӣ ҳисоб намоед:

$$156 \cdot 248 + 206 \cdot 134$$

$$302 \cdot 217 - 303 \cdot 113$$

$$(31\,970 - 365 \cdot 50) : 32$$

$$(701\,000 - 565\,190) : 503 \cdot 809$$

712. Шифохӣ. $\frac{2}{7}$ хиссаи адади 84-ро ёбед. $\frac{3}{5}$ хиссаи адади 95-ро ёбед.

Ба хотир оред! Барои ёфтани хиссаи адади додашуда, ададро ба махраҷ тақсим карда, натиҷаро ба сурат зарб мекунем.

Мисол: $\frac{2}{3}$ хиссаи адади 42-ро ёбед.

$$42 : 3 \cdot 2 = 28 \text{ ё ки } 42 : 3 \cdot 2 = 14 \cdot 2 = 28.$$

Адади 28 аз се ду хиссаи адади 42 мебошад.

713. Дар ферма рӯзи якум 2324 л, рӯзи дуюм 56 л зиёдтар, рӯзи сеюм назар ба рӯзи дуюм 120 л зиёдтар шир дӯшиданд. Ферма дар 3 рӯз чӣ қадар шир ҷамъ овардааст?

714. Бо ададҳои номдори мураккаб иваз кунед:

$$124 \text{ дақ.} = \boxed{} \text{ соат} \qquad \boxed{} \text{ дақ.}$$

$$271 \text{ см} = \boxed{} \text{ м} \qquad \boxed{} \text{ см}$$

$$1\,050 \text{ кг} = \boxed{} \text{ т} \qquad \boxed{} \text{ кг}$$

$$830 \text{ дирам} = \boxed{} \text{ сомонию} \qquad \boxed{} \text{ дирам}$$

715. Бари кӯли Сарез 3 км 380 м, дарозии то 56 км мебошад. Периметри кӯли Сарезро ҳисоб кунед.

Эзоҳ. Кӯли Сарез (Помир) соли 1911 пайдо шуда дар баландии 3260 м воқеъ гаштааст. Ҷои чуқуртаринаш 496 м аст. Андозаи ин кӯл тағйир ёфта меистад. Масоҳаташ 80 км^2 буд. Зимистон ях мекунад.

716. 1) Дар оила 6 нафаранд. Агар ҳар яки онҳо рӯзе 400 граммӣ нон хӯранд, дар як сол тахминан ба ин оила чӣ қадар нон лозим мешавад? (Як солро 365 рӯз қабул кунед.)

2) Дар оила 6 нафаранд. Ба аҳли оила рӯзе 4 тоӣ нони хонагӣ сарф шавад, дар як моҳ барои ин оила чандто нон сарф мешавад? Дар як сол чӣ? (Як моҳ 30 рӯз, як сол 365 рӯз гуфта ҳисоб кунед.)

717. Агар $c = 208$, $d = 70$; $c = 424$, $d = 300$; $c = 3082$, $d = 9$ бошад, қимати ифодаҳои $c - d$ ва $c \cdot d$ -ро ҳисоб кунед.

718. Шифоҳӣ.

$$\begin{array}{cccc} 352 \cdot 100 & 35200 : 100 & 9999 : 9 & 720 \cdot 100 \\ 1352 \cdot 100 & 135200 : 100 & 16888 : 8 & 4720 \cdot 100 \end{array}$$

719. 1) Ду нуқта ро пайваст кунед чандто порча ҳосил мешавад?

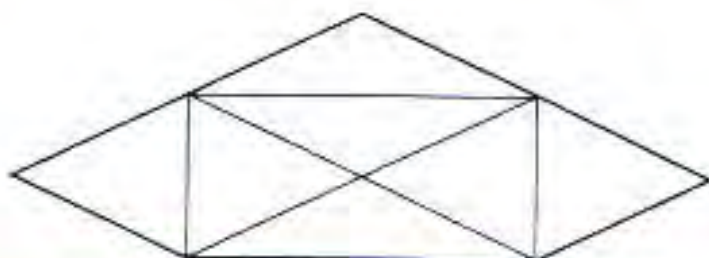
2) Аз як нуқта чандто хати рост гузаронидан мумкин аст?

3) Воҳидҳои масоҳатро гӯед. Ҷадвали воҳидҳои масоҳатро гӯед.

4) Ададро 10 маротиба зиёд карда, баъд натиҷаро 10 маротиба кам кунед, магар адад тағйир меёбад?

5) 1 см^2 чанд м^2 аст? Чӣ тавр ёфтед?

720. Дар тахтаи синф, ё дар рӯи қоғаз машқ кунед. Қаламро аз қоғаз нақанда, оё шакли зеринро каша метавонед?

721. Масоҳати як катакчаи тахтаи шохмот ба 16 см^2 баробар бошад, масоҳати 32 – то катакчаи шохмотро ёбед?

722. Тақсими бақиядорро иҷро кунед:

$$\begin{array}{ccc} 444 : 44 & 777 : 77 & 2220 : 22 \\ 4440 : 44 & 7770 : 77 & 4880 : 44 \end{array}$$

723. 1) Шеърро хонда мисол нависед ва ҳисоб кунед.

Ду понздаҳ як сӣ шавад,
Ба ду ӯ тақсим шавад.
Ҳосили онро ба ду
Зарб бизанем чӣ шавад?

2) Сангпушти даштӣ дар 5 дақиқа 30 метр роҳ рафт. Сангпушти даштӣ дар як дақиқа чӣ қадар роҳ меравад?

3) Тўқумшуллуқ (холазун) дар 5 дақиқа 1 м 50 см гузашт. Суръати тўқумшуллуқро барои як дақиқа ёбед.

ХОНДАН ВА НАВИШТАНИ АДАДҲО ДАР ДОИРАИ МИЛЛИАРД

724. 1) Хонед. Аз иловаи китоби дарсӣ бо таърихи Наврӯз шинос шавед. Наврӯз дар оилаи Шумо, деҳот, маҳалла чӣ тавр пешвоз гирифта мешавад? Нақл кунед.

2) Таквимро истифода бурда, ҳисоб кунед, ки таквими мучал чанд рӯз аст? Моҳҳои 29, 30, 31 рӯзаро истифода бурда бо амалҳои ҷамъ (+) ва зарб (·) алоҳида-алоҳида ифода созед ва ҳисоб кунед.

3) Ба дафтаратон соли таввалуди худро нависед, ба ин адад 9-ро ҷамъ кунед, ҳосили ҷамъро ба 12 (12 моҳ) тақсим кунед, тақсими бақиядор ҳосил мешавад. Бақияро аз таквими мучал бинед, номи соли таваллудатонро меёбед. (Таквими мучал дар иловаи китоб дода шудааст.)

Чунин ҳисоббарориро барои одамоне, ки соли 1969 таваллуд шудаанд, ҳамчун намуна меорем:

$$1\ 969 + 9 = 1\ 978, \quad 1\ 978 : 12 = 164 \text{ (10 бақия).}$$

Бақия (10) дар мучал дар ҷои даҳум буда, соли мурғро ифода мекунад.

4) 21 март шабу рӯз баробар, яъне 12 соатӣ мешавад, ё ки нисфи шабонарӯз шаб, нисфи дигараш рӯз мебошад. Ин ҳодисаро эътидоли баҳорӣ меноманд. 23 сентябр эътидоли тирамоҳӣ ба вуқӯъ меояд, минбаъд шаб назар ба рӯз оҳиста-оҳиста дарозтар мешавад.

Ба таквими ҳозира нигаред ва ҳисоб кунед. Баробарии шабу рӯз дар кадом моҳҳо ва чанд рӯз давом мекунад?

725. Кӣ зудтар? Ба катакҳои холи ададҳои мувофиқ гузоред:

$$\begin{array}{ccc} \square + \square + \square & \square + \square + \square & \square + \square + \square \\ \underbrace{\hspace{1.5cm}} & \underbrace{\hspace{1.5cm}} & \underbrace{\hspace{1.5cm}} \\ 1000 & 1120 & 2430 \end{array}$$

726. 1) Шинос шавед. Бо грамм ва килограмм ифода кунед: вази як лақамохӣ 150 кг, зағорамохӣ 25 кг мешавад.

2) Вази як хӯшаи гандум 1г бошад, дар 10 000 хӯша чанд грамм гандум хаст? Дар 80 000 хӯша чӣ? (Бо кг ифода кунед.)

727. Агар як нафар одам ба ҳисоби миёна дар як сол 135 кг 050 г нон истеъмол кунад, ӯ дар як рӯз чанд грамм нон истеъмол мекунад? (Як солро 365 рӯз қабул кунед.)

728. Ин ададҳоро хонед ва нависед:

1 000 000	1 000 000 000
10 000 000	10 000 000 000
100 000 000	100 000 000 000

Намуна: 1 000 000 000 – 1 миллиард

**Калимаҳои миллион ва миллиард мухтасар
млн, млрд навишта мешаванд.**

729. 1) Як хочагӣ дар мавсим 2 т 500 кг, хочагии дигар назар ба ин 750 кг камтар ангур чамъовард. Ду хочагӣ ҳамагӣ чӣ қадар ангур чамъ оварданд?

2) Муодиларо ҳал намоед:

$$(636 - a) \cdot 2 = 198 \qquad (288 : a) : 2 = 144$$

3) Ҷавоби чистонро ёбед:

Он чист, ки 12 тамошобин доранд се бозингар.

730. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$100\,000 - (31\,518 : 153 + 57\,150)$$

$$24\,750 : 15 + 36\,007 \cdot 12$$

731. Ададхоро хонед ва нависед:

214 351 280,

1 728 401 933,

12 451 736 905,

43 712 583 639

732. 1) Дар гармхона барои сабзондани якто кӯчати карам 36 см^2 ҷой лозим. Дарозии гармхона 45 м, бараш 24 м. Дар чунин гармхона чандто кӯчати карам сабзондан мумкин аст? (Бо амалҳои алоҳида ҳал кунед.)

2) Замини як кӯчати карам росткунҷашакл буда, дарозияш 9 см, бараш 4 см аст. Масоҳат ва периметри ин заминро ёбед.

733. Бозии «Мисолҳои даврӣ»:

$$370 - 200 = 170$$

$$180 - 40 = 140$$

$$140 + 160 = 300$$

$$170 - 50 = 120$$

$$300 + 70 = 370$$

$$120 + 60 = 180$$

734. Суръати пиёдагард дар як соат 4 км 800 м бошад, \bar{y} дар як дақиқа чӣ қадар роҳ меравад?

735. 1) Бо метр ва десиметр ифода кунед:

$$435 \text{ дм} = \boxed{}$$

2) бо мерти квадратӣ ифода кунед:

$$800 \text{ дм}^2 = \boxed{}$$

Бо тонна ва килограмм ифода кунед:

$$12\,524 \text{ кг} = \boxed{}$$

4) Бо метр ифода кунед.

Суръати шутур дар як рӯз 30 км.

$$30 \text{ км} = \boxed{} \text{ м}$$

736. Ба як бор!

Қаламро аз қоғаз нагирифта
ин нақшаро кашед.

737. Дар шаҳр барои ободонӣ 800 000 бех ниҳоли дарахтҳои гуногун ва гули садбарг шинонданд. Аз ин 100 000 ниҳоли мевадор ва 120 000 ниҳоли сӯзанбарг буда, боқимондагиаш ниҳолҳои гули садбарг буд. Чандто ниҳоли гули садбарг шинонда шуд?

738. Шифоҳӣ. Ду дона афлесуни якхеларо тоза карда диданд, ки якеаш 7 қисм (бӯлак), дигараш 9 қисм (бӯлак) доштааст. Ба се нафар меҳмон ин афлесунро чӣ хел тақсим кардан лозим, ки мизбон ҳам чашад?

739. Аз 12 кг лаблабуи қанд (лаблабуи сафед) 2 кг шакар гирифташ мумкин аст. Аз 48 000 кг лаблабуи қанд чӣ қадар шакар гирифташ мумкин аст?

740. Нобаробарӣ нависед ва дурустии онҳоро санҷед.

1) Ҳосили зарби ададҳои 95 ва 47 аз ҳосили тақсими ададҳои 9 447 ва 47 калон аст?

2) Суммаи ададҳои 3 968 ва 2 743 аз ҳосили зарби ададҳои 264 ва 35 хурд аст.

Намуна: Фарқи ададҳои 41637 ва 25198 аз ҳосили зарби ададҳои 79 ва 64 калон аст.

$$41\,637 - 25\,198 > 79 \cdot 64$$

Санҷиш: 1)
$$\begin{array}{r} 41\,637 \\ - 25\,198 \\ \hline 16\,439 \end{array}$$

2)
$$\begin{array}{r} 79 \\ \times 64 \\ \hline 316 \\ + 474 \\ \hline 5056 \end{array}$$

$$16\,439 > 5\,056$$

Нобаробарӣ дуруст аст.

741. Ҳисоб кунед:

1) Шифохӣ. Мошини ҳисоббарор дар 10 сония 50 ҳазор амалҳои ҳам ва тарҳро ҳисоб карда метавонад. Дар як сония чандто ин хел амалҳоро иҷро менамояд?

2) $126 \cdot 257 + 281 \cdot 132$

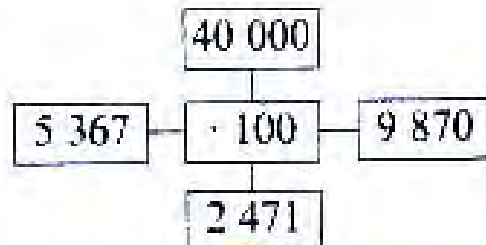
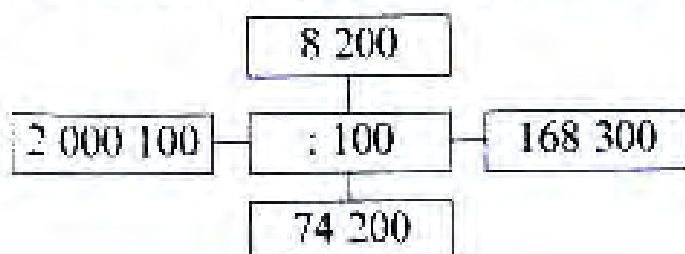
$406 \cdot 234 - 306 \cdot 143$

$168\,140 : 28 - 844\,008 : 264$

$143\,620 : 172 + 24\,745$

Ба соат нигаред. Барои ҳалли як мисол чанд дақиқа сарф шуд?

742. Кӣ ҷаққон? Ҷавобашро нависед:

743. 1) Аз $\frac{1}{4}$ як хиссаи адад ба 48 баробар аст. Ин ададро ёбед.
 2) Аз $\frac{1}{4}$ хиссаи адади 250-ро ёбед.

744. Дар зери тақсимшаванда як хатча, тақсимкунанда ду хатча, ҳосили тақсим хати мавҷ кашида, муодиларо ҳал кунед:
 $462 : x = 21$

745. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед ва санчед:
 $8\ 899 : 11$ $222\ 222 : 22$ $777\ 777 : 111$

746. Ҳисоб кунед ва дурустии ҳалро санчед:
 $998\ 888 : 11$ $484\ 848 : 24$ $422\ 828 : 14$

- 1) Чаро дар мисоли якум ҳангоми 88-ро ба 11 тақсим кардан, дар ҳосили тақсим сифр гузоштед?
 2) Барои санчиш чӣ кор кардед? Фаҳмонед.

747. Қимати ифодаи $a : b$ -ро ҳангоми $a = 360$, $b = 20$;
 $a = 3600$, $b = 200$, $a = 720$, $b = 40$ будан ҳисоб кунед.

748. Ҳисоб кунед:
 1) $\frac{1}{6}$ хиссаи адад ба 300 баробар аст. Ин ададро ёбед.
 2) Нисфи адад ба 800 баробар аст. Ин ададро ёбед.
 3) $\frac{3}{5}$ хиссаи адади 450-ро ёбед.

749. 1) Оё ин ифодаҳоро бо ду тарз ҳисоб кардан мумкин аст?
 $(58 + 23) : 9$ $(49 + 14) : 3$ $(33 + 30) : 21$

Ба хотир оред! Дар ин ифодаҳо ҳар як ҷамъшаванда (58 ва 23) ба адад (9) алоҳида тақсим намешавад. Бинобар ин онҳо фақат бо як роҳ иҷро мешаванд, ҳалос.

- 2) Кӣ монанди ин ифода гуфта метавонад?

750. Дар адалҳои додашуда, воҳидҳои ҳамаи хонаҳоро нишон диҳед.
62 475, 79 460, 99 888.

Намуна:	83 ҳазорӣ (х)	Намуна:	254 ҳазорӣ (х)
83 492	834 садӣ (с)	254 237	2 542 садӣ (с)
	8 349 даҳӣ (д)		25 423 даҳӣ (д)
	83 492 воҳид (в)		254 237 воҳид (в)

Ҳазорро бо ҳарфи «х», садиро бо ҳарфи «с», даҳиро бо ҳарфи «д», воҳидро бо ҳарфи «в» ишора кунед.

751. $324\,600 : 60$ $162\,300 : 60$ $456\,180 : 30$
 $2\,983 \cdot 34$ $1\,589 \cdot 42$ $3\,006 \cdot 87$

752. Нобаробарӣ нависед ва ҳисоб кунед:

1) Фарқи ададҳои 96 589 ва 6 580 аз суммаи ададҳои 96 589 ва 6 580 хурд аст.

2) Ҳосили зарби ададҳои 575 ва 25 аз ҳосили тақсими ин ададҳо калон аст.

753. Бо ду тарз ҳисоб кунед:
 $(42 + 21) : 7$ $(63 + 54) : 9$

754. Адалҳоро ба синфҳо ҷудо кунед. Дар зери синфи якум як хатча, синфи дуюм ду хатча, синфи сеюм хати мавҷ кашед: 3 457 912, 154 027 47.

755. Шинос шавед. Ноҳияи Ванҷ 29 майи соли 1933 ташкил шуда, дар байни каторкӯҳҳои Дарвоз ва Язгулом воқеъ аст. Аз маркази ноҳия то шаҳри Хоруг 171 км, то ш. Душанбе 387 км. Соли 1976 масоҳати Ванҷ 4400 км², аҳолиаш зиёда аз 14 000 буд. Зичии аҳоли дар 1 км² 3 – 4 нафар буд.

Супориш:

- 1) Ҳоло аҳолии Ванҷ чӣ қадар аст? (Ҷустуҷӯ намоед.)
- 2) Соли чандум ноҳияи Ванҷ 70 сола шуд?

756. Дарозии дарёи Ванҷ 103 км, масоҳати ҳавзааш 2070 км². Иваз кунед: 103 км = ... м, 2 070 км² = ... м²

757. Муодила тартиб дода, ҳал намоед:
 1) Суммаи ду адад 11 378. Чамъшавандаи дуҷум 4 035. Чамъшавандаи якумро ёбед.
 2) Ба адади 7 343 ададҳо чамъ карда, 11 378-ро ҳосил карданд. Чамъшавандаи номаълумро ёбед.
 Оё муодилаи дуҷумро нисбати муодилаи якум баръақс гуфтан мумкин аст?
758. Шифохӣ. Стансияи «Мир» 130 тонна вазн дошта, 15 сол парвоз кард (1 986 – 2 001). Ин ададҳо бо кг ва шабонарӯз ифода кунед:

$$130 \text{ т} = \boxed{} \text{ кг}$$

$$15 \text{ сол} = \boxed{} \text{ шабонарӯз}$$

759. 1) Шифохӣ.
 Восток-1 аввалин киштии кайҳонӣ буда, дар он 12 апрели 1961 Юрий Гагарин ба кайҳон парвоз кард.
 Кишти аз космодром соати 9-у 7 дақиқаи вақти Москва сар дода шуда, атрофи заминро як бор давр зад ва соати 10-у 55 дақиқа ба Замин нишаст. Ҷ чӣ қадар парвоз кардааст?
- 2) Вазни Восток-1 6 т 170 кг, дарозии 7 м 35 см буд. Ин ададҳои номдори таркибро бо ададҳои номдори содда иваз намоед.
- 3) Дар Восток-6 аввалин кайҳоннавардзан Валентина Терешкова, 16 юни 1963 ба кайҳон парвоз карда, бо Восток-5 дар парвози гурӯҳӣ иштирок намуд. Дар 70 соату 42 дақиқаи парвоз Восток-6 атрофи заминро 48 маротиба давр зад.

Иваз кунед: 70 соату 4 дақ. = $\boxed{}$ дақ.

760. Ифодаҳои хатӣ ҳисоб кунед:
 $(34\,005 - 25\,007) \cdot (49 + 38)$ $(57\,208 + 51\,192) : (163 + 37)$

761. Ифода навишта, онро ҳисоб кунед: суммаи ададҳои 7 308 ва 207-ро 9 маротиба зиёд кунед.

762. Дарозии аз ҳама калонтарин гитара (асбоби мусикӣ) 3 м 7 см буда, вазнаш 136 кг аст. Ин гитара соли 1980 дар Америка сохта шудааст.

Иваз кунед: $3\text{ м } 7\text{ см} = \square\text{ мм}$ $136\text{ кг} = \square\text{ г}$

763. Соли 1963 дар Тоҷикистон 2 миллиону 300 000 нафар аҳоли буда, майдони Тоҷикистон $143\,100\text{ км}^2$ буд.

Супориш:

Ҳоло аҳолии Тоҷикистон чӣ қадар?

764. Ададҳоро хонед:

7310623,	84605710,	639712814,
4301716215,	981406507123,	100 000000.

765. Ба хотир оред!

Муодила аз баробарӣ чӣ хел пайдо мешавад? Таърифи муодиларо гуед ва мисол оред.

$(29 + 34) : 9 = 7$ баробарӣ.

Агар дар баробарӣ яке аз ҷамъшаванда (34)-ро номаълум қабул кунем, муодилаи $(29 + x) : 9 = 7$ ҳосил мешавад ва ин муодилаи дуамала номида мешавад.

Мехонем:

1) $(29 + x)$ – тақсимшаванда,

9 – тақсимкунанда,

7 – ҳосили тақсим;

2) суммаи ададҳои 29 ва x -ро ба 9 тақсим (ё 9 маротиба кам) кунем 7 ҳосил мешавад.

Ҳал:

Барои ёфтани тақсимшавандаи номаълум, $(29 + x)$ ҳосили тақсим (7)-ро бо тақсимкунанда (9) зарб мекунем:

$29 + x = 7 \cdot 9$ – тарафи ростро ҳисоб кардам (63 ҳосил шуд).

$29 + x = 63$ – қоидаи ёфтани ҷамъшавандаи номаълумро гуфта.

$x = 63 - 29$ – ҳалро давом медиҳем.

$x = 34$ – қимати x -ро ёфтем.

Қондан ёфтани ададҳои номаълум ду бор истифода шуд. Зеро тақсимшаванда аз суммаи ду адад (адади маълум (29) ва номаълум (x)) иборат буд.

Санҷиши муодила:

$$(29 + 34) : 9 = 7$$

$$63 : 9 = 7$$

$$7 = 7$$

Ҳалли муодила дуруст будааст, чунки дар ҳар ду тараф ададҳои якхела ҳосил шуд.

766. Муодилаҳоро ҳонед ва ҳал намоед:

$$(x + 298) : 2 = 224$$

$$(1\,900 - x) : 3 = 600$$

767. Як тарафи майдони секунҷашакл 1200 м, тарафи дуюм ба $\frac{1}{2}$ ҳиссаи тарафи якум баробар буда, тарафи сеюм аз тарафи дуюм 3 маротиба зиёдтар. Периметри ин майдонро ёбед. (Масъаларо бо амалҳои алоҳида ҳал кунед.)

768. Барои як беҳ ниҳоли анҷир замини дарозияш 5 м ва бараш 4 м лозим аст. Барои 300 беҳ ниҳоли анҷир масоҳати заминро ёбед?

769. $338 : 26$ $2924 : 172$ $3456 : 108$
 $26 \cdot 13$ $172 \cdot 17$ $108 \cdot 32$

Ифодаҳоро ҳисоб кунед ва гуед, ки дар ҳуҷҷати ифодаҳо натиҷаи зарб бо натиҷаи тақсим чӣ хел алоқамандӣ дорад? Оё гуфта метавонем, ки ифодаи дуюм роҳи санҷиши ифодаи якум аст?

770. Дарозии росткунҷа 9 м, бараш назар ба дарозӣ 1 м 50 см кӯтоҳтар аст. Периметр ва масоҳати росткунҷаро ёбед. (Ададҳоро бо дециметр ифода намуда, сипас масъаларо ҳал кунед.)

771. Тақсими бақиядорро иҷро кунед:

$$218 : 7$$

$$506 : 25$$

$$2\,363 : 19$$

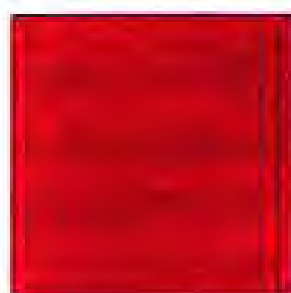
772. Сангпушти пиронсол (номаш Туи Малила) соли 1777 таваллуд шуда, 188 сол умр дидааст. Ин ададҳоро бо аср ва сол ифода кунед.

773. 1) Адади чоррақамаи аз ҳама калонтарин, аз адади калонтарини дурақама чанд маротиба калонтар аст?
 2) Хурдтарин адади чоррақама аз калонтарин адади шашрақама чанд воҳид кам аст?

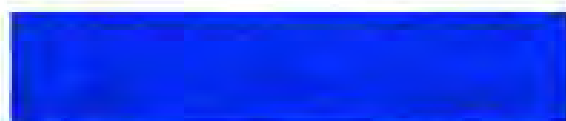
774. Масоҳати ин квадратҳо оё баробаранд? Масоҳати росткунҷаҳо чӣ? Чуфти квадрат ва росткунҷахоро мушоҳида намуда, дар зери ҷавоби дуруст хат кашед.

Ҷавоб: 1) Ҳа. 2) Не.

1)

2)

775. Дурустии баробариҳоро санҷед:

$$1\ 872 : 52 = 936 : 26$$

$$7\ 621 - 4\ 312 = 7\ 601 - 4\ 292.$$

Дар хотир нигоҳ доред. Барои санҷиши ин ҳел баробариҳо тарафи чап ва рост ҳисоб карда мешавад. Натиҷаи ҳар ду тараф баробар бошад, баробарӣ дуруст мешавад.

776. Дар мағоза 249-то тӯби калон ва се маротиба камтар тӯби хурд буд. $\frac{1}{2}$ хиссаи он фурӯхта шуд. Дар мағоза чандто тӯб монд?

777. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, ҳисоб кунед:
 $5\,724 \cdot 70 + 182\,916 : 9$ $143 \cdot (75\,698 - 63\,449) - 4\,383$
 $1\,967 \cdot 40 - 135\,009 : 3$ $206 \cdot (63\,278 - 60\,709) + 2\,104$

778. $307 \cdot 425$ $130\,475 : 307$ $175 \cdot 1\,000$
 $506 \cdot 278$ $140\,608 : 506$ $175\,000 \cdot 1\,000$

779. Дар Ҳиндустон як одаме зиндагӣ мекард, ки қадаш 57 см, вазнаш 17 кг буд. Ададҳои номдорро бо мм ва грамм иваз кунед.

780. Дарозии айвон 16 м, бараш 6 м аст. Барои ранг кардани фарши айвон 6 қутгӣ ранг хариданд, ки ҳар кадомаш 3 кг буд. Агар ба 1 м^2 250 грамм ранг сарф шавад, оё рангҳои харидашуда барои ранг кардани фарши айвон мерасад?

781. Росткунчае кашед, ки бараш 8 см, масоҳаташ 72 см^2 бошад. Перимети ин росткунчаро ёбед.

782. Иваз кунед:

Бо дм^2 : $15\text{ м}^2 = \dots\text{ дм}^2$ Бо см^2 : $28\text{ дм}^2 = \dots\text{ см}^2$
 $1500\text{ см}^2 = \dots\text{ дм}^2$ $2\,800\text{ мм}^2 = \dots\text{ см}^2$

783. Ҳисоб кунед:

$(65\,284 : 76 - 45\,369 : 97) \cdot 163$ $100\,000 - (143\,620 : 172 + 24\,745)$

784. Зарбро иҷро кунед:

$72\text{ кг } 205\text{ г} \cdot 4$ $15\text{ м } 09\text{ см} \cdot 5$ $5\text{ см } 04\text{ мм} \cdot 2$

785. Чадвали воҳидҳои дарозиро гӯед. Чадвали воҳидҳои масоҳатро гӯед.

Масоҳати росткунча чӣ тавр ёфта мешавад?

Формулаашро нависед. Периметри росткунча чӣ тавр ёфта мешавад? Периметри квадрат чӣ? Формулаашро нависед.

786. Хонед ва шинос шавед. Карбос (матоест, бофташ дағалтар, рангаш ба қоғази навъи дуюм монанд аст). Аз ҳафриёти Муг зиёдтар аз 100 порчаи матои пахтагини ба карбос монанд ёфт шуда аст, ки бешубҳа, маҳсули дасти сугдиёни аввали асри 8 (VIII) буданд. Онҳо 16 намуд доштанд. Дар марказҳои бофандагии Панҷакенту Самарқанд карбосҳои сифатан хубтар ёфта шудаанд.

(Аз карбос либос, қанор, халта медӯхтанд.) Ин нишон медиҳад, ки дар ин ҷойҳо санъати бофандагӣ таракқӣ карда будааст.

787. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$561\,473 + 48\,349 - 238\,768 \qquad 136\,872 \cdot 4 - 20\,175 \cdot 2$$

788. Вазни як харсанг то 300 тонна. Ин ададро бо килограмм ифода кунед, сипас бо грамм ифода карда, адади ҳосилшударо хонед.

789. Дарозии хона 9 м, бараш 6 м мебошад. Барои ин хона аз гилемҳои андозааш 3 м x 2 м чандто лозим мешавад?

Намунаи ҳал:

1) Масоҳати хона чӣ қадар аст?

$$9 \cdot 6 = 54 \text{ м}^2 - \text{масоҳати хона.}$$

2) Масоҳати гилем чӣ қадар аст?

$$3 \cdot 2 = 6 \text{ м}^2 - \text{масоҳати як гилем.}$$

3) Барои ин хона чандто ҳамин хел гилем лозим мешавад?

$$54 : 6 = 9 - \text{то гилем.}$$

Ҷавоб: Барои ин хона 9-то гилем лозим мешавад.

Саволҳо дар дафтар навишта намешаванд.

2) Бари хона 6 м, дарозияш 12 м аст. Барои ин хона аз палосҳои андозааш 2 м x 3 м чандто лозим мешавад?

790. Байни Душанбе – Панҷакент вертолётҳои МИ-8 парвоз мекунад. Парвози вертолёт аз Душанбе соати 9-у 30 дақиқа оғоз мешавад ва соати 11 вертолёт ба Панҷакент мерасад. Барои парвоз чӣ қадар вақт сарф мешавад?

791. Кӣ чобуктар?

10,100 маротиба зиёд кардани адад чӣ маъно дорад? 10,100 маротиба кам кардани адад чӣ?

792. Кадом аладхо бо сумма иваз шудааст? Нависед:

$$5\ 000 + 400 + 7 = \square\square\square\square$$

$$70\ 000 + 8\ 000 + 900 + 50 + 1 = \square\square\square\square\square$$

$$200\ 000 + 50\ 000 + 400 + 70 + 3 = \square\square\square\square\square\square$$

793. Бо рақамҳо нависед:

Як миллиону ҳафтсаду панҷхазор, даҳ миллиард, ёздаҳ миллиону яксаду бист ҳазор.

794. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x \cdot 36 = 1\ 296$$

$$529 : x = 23$$

$$364 - (x - 71) = 245$$

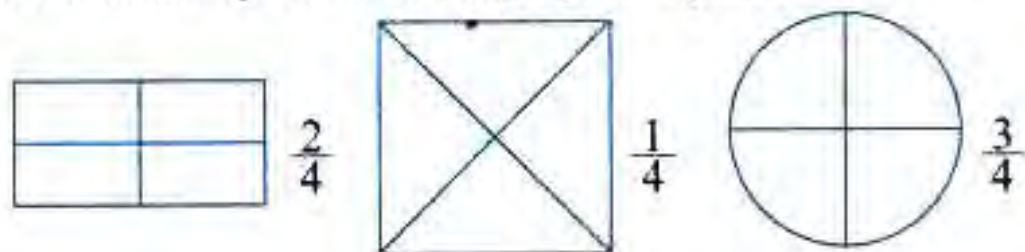
795. Ҳатгӣ ҳисоб кунед:

$$199\ 325 - 119 \cdot 805$$

$$158 - 17\ 072 : 176$$

796. 2-то адади ҳафттрақама, 2-то адади ҳаштрақама нависед.

797. Ҳиссаи додашудан шаклҳоро ранг кунед.

798. 1) Барои кӯдакистон бозичаҳои нархаш якхела хариданд. Аввал 14-то бозича, баъд 6-то дигар хел бозича хариданд. Барои хариди охирин 24 сомонӣ кам пул доданд. Ҳар як бозича чанд сомонӣ меистад? Ҳамаи харид чӣ қадар мешавад?

Ҳалли масъала:

1) $14 - 6 = 8$ -то кам

4) $6 \cdot 3 = 18$ сомонӣ

2) $24 : 8 = 3$ сомонӣ

5) $42 + 18 = 60$ сомонӣ

3) $14 \cdot 3 = 42$ сомонӣ

Ҷ. Ҳамаи харид 60 сомонӣ

Ҳар як ҳалли масъала чиро мефаҳмонад?

2) Монанди ин масъала созед ва ҳал намоед.

799. Масоҳати ҳавзаи дарёи Варзоб 1740 км². (Варзоб шохоби рости дарёи Кофарниҳон аст.)

Манбааш пиряхҳо ва барф. Дарёҳои Зиддӣ ва Майхӯра бо ҳамдигар як шуда дарёи Варзобро ба вуҷуд меоранд. Дарознаш – 71 км, аз сарғаҳи дарёи Зиддӣ – 96 км. Поёноби дарёро аз ҷои якшавии дарёи Лучоб то якшавӣ бо дарёи Кофарниҳон дарёи Душанбе низ меноманд.

Иваз кунед:

$$1\ 740\ \text{км}^2 = \dots\ \text{м}^2, \quad 71\ \text{км} = \dots\ \text{м}, \quad 71\ 000\ \text{м} = \dots\ \text{см}$$

800. Ифода нависед ва ҳисоб кунед:

- 1) Ҳосили зарби ададҳои 438 ва 17-ро 17 маротиба кам кунед.
- 2) Суммаи ададҳои 19 374 ва 8 727-ро 5 693 воҳид кам кунед.

801. Ҳисоб кунед ва дурустии ҳалро санҷед:

$$\begin{array}{r} + 89\ \text{м}\ 12\ \text{см} \\ + 18\ \text{м}\ 79\ \text{см} \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 27\ \text{соату}\ 43\ \text{дақ.} \\ - 8\ \text{соату}\ 19\ \text{дақ.} \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 108\ \text{кг}\ 320\ \text{г} \\ + 240\ \text{кг}\ 637\ \text{г} \\ \hline \end{array}$$

802. Ҳамзарби номаълумро ёбед:

$$7 \cdot x = 427$$

$$x \cdot 17 = 374$$

803. Дарозӣ ва бари росткунҷаро ҳисоб намуда, масоҳати онро ёбед.

804. Вакт ва суръат маълум бошад, масофа чӣ тавр ёфта мешавад? Формулаи ёфтани масофаро гӯед. Суръат ва масофа маълум бошад, вақт чӣ хел ёфта мешавад? Формулаашро гӯед.

Аз рӯи ҷадвал масъала созед ва ҳал намоед:

Автомобил	Суръат	Вакт	Масофа
Москвич	75 км	4 соат	? км
Чайка	50 км	? соат	200 км